

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ
КАФЕДРА СПОРТИВНИХ ЄДИНОБОРСТВ ТА СИЛОВИХ ВИДІВ СПОРТУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт,
освітньою програмою «Система підготовки спортсменів у спортивних
єдиноборствах»

на тему: «АНАЛІЗ ДОСЯГНЕНЬ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ БОРЦІВ
ВІЛЬНОГО СТИЛЮ»

здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня
Маркарян Олександр Врежович

Науковий керівник: Латишев М.В.
Кандидат наук з фізичного виховання та
спорту, доцент

Рецензент: Дяченко А.Ю.
Доктор наук з фізичного виховання та
спорту, професор

Рекомендовано до захисту на засіданні
кафедри (протокол №__ від __.1_. 2022 р.)

Завідувач кафедри: Олешко В.Г.,
доктор наук з фізичного виховання та спорту,
професор

(підпис) (підпис)

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ЗМАГАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СПОРТИВНІЙ БОРОТЬБІ.....	6
1.1. Особливості багаторічної підготовки у спортивній боротьбі	6
1.2. Змагальна діяльність у спортивній боротьбі.....	11
1.3. Спортивні досягнення у системі багаторічній підготовки борців	17
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	26
2.1. Методи дослідження	26
2.1.1. Аналіз та узагальнення науково-методичних літературних джерел та джерел мережі інтернет	26
2.1.2. Аналіз змагальної діяльності борців.....	27
2.1.3. Методи математичної статистики.....	28
2.2. Організація дослідження.....	28
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ВИСТУПІВ ПРИЗЕРІВ ЧЕМПІОНАТУ СВІТУ	30
3.1. Аналіз виступів борців в залежності від вагової категорії.....	30
3.2. Аналіз виступів борців в залежності від зайнятого місця... Висновки до розділу 3.....	45
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Актуальність дослідження. Змагальна діяльність у спортивних єдиноборствах є складною взаємозалежною і взаємозалежною системою взаємодій, спрямованих на досягнення високого спортивного результату в умовах конкуренції, жорсткого суперництва, високомотивованого зіткнення. Відмінною особливістю змагальної діяльності борців вищої кваліфікації є усвідомлення «особистісного сенсу» досягнення найвищого спортивного результату. Характерний високий рівень мотивації, реалізований у максимальній «самовіддачі» спортсменів, у результативній діяльності слід розглядати як системоутворюючий фактор. Сучасний рівень зростання спортивних досягнень на світовій арені у боротьбі висуває підвищені вимоги до якісної підготовки юних та кваліфікованих спортсменів [3, 27, 44, 45].

Сучасний олімпійський рух, в основі якого закладені гуманістичні ідеї та ідеали, поступово, але цілком виразно перетворився на потужний комплекс явищ світового рівня у взаємозв'язку з політичними та економічними сторонами суспільного життя. Результати аналізу еволюції та тенденцій розвитку спортивної боротьби у системі міжнародного олімпійського руху показують, що цей вид спорту займає гідне місце та дуже помітно прогресує [14, 27, 47, 48].

Концепція багаторічної підготовки борців може бути представлена у вигляді послідовності досягнень певних результатів, в той час як вони можуть бути представлені як етапи багаторічного становлення борця, педагогічні завдання, що стоять перед тренером, а також коло умінь, знань та навичок, обов'язкових для успішної практичної роботи. Крім того, фахівці вважають що треба зазначити кінцевий результат для певного спортсмена на кожному етапі та позначити його терміни [3, 15, 38, 40, 51].

Досягається ця мета шляхом послідовного розв'язання завдань, відповідальних проміжним цілям діяльності. Спеціалісти спрощено представляють це так: щоб стати олімпійським чемпіоном або чемпіоном світу

у боротьбі, слід тренувати та перемагати протягом певного періоду на різних змаганнях [3, 27, 42, 50].

На сьогоденному етапі адекватне і своєчасне вирішення питань підготовки борців залежить від рівня і глибини аналізу змагальної діяльності провідних спортсменів з метою виявлення сучасних тенденцій. Такий аналіз, безумовно, відкриває нові важливі резерви підвищення якості управління, контролю та успішності підготовки і як наслідок результативності виступів борців [9, 27, 29, 49].

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано відповідно до кафедральної теми НДР. Тема 2.6 «Науково-методичний супровід тренувальної та змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у єдиноборствах та силових видах спорту».

Мета дослідження – визначити сучасні тенденції досягнень висококваліфікованих борців світу та на їх основі побудувати модельні характеристики в залежності від вагових груп.

Завдання дослідження :

1. Провести аналіз науково-методичної літератури та джерел Інтернет з теми дослідження.
2. Провести аналіз попередніх досягнень борців-призерів чемпіонату світу з вільної боротьби на змаганнях серед кадетів та юніорів.
3. Провести аналіз попередніх досягнень провідних борців-призерів в залежності від вагової групи та зайнятого місця та розробити модельні характеристики для цих груп спортсменів.

Об'єкт дослідження: змагальна діяльність борців.

Предмет дослідження: результати досягнень борців на попередніх етапах підготовки.

Наступні **методи дослідження** були використанні для вирішення поставлених завдань:

- аналіз та узагальнення наукової та методичних літературних джерел, а також джерела мережі інтернет;

- аналіз змагальної діяльності борців;
- методи математичної статистики.

Наукова новизна роботи полягає у визначенні сучасних тенденції досягнень провідних спортсменів в залежності від вагової категорії та зайнятого місця на чемпіонаті світу.

Окремо визначено важливість попередніх досягнень на чемпіонатах світу з метою побудови моделі прогнозування подальших досягнень провідних борців вільного стилю.

Практична значимість роботи полягає у наданні методичних рекомендацій про важливість спортивного результату, як критерію відбору для вікових груп кадетів та юніорів. Визначенні модельних характеристик для провідних спортсменів в залежності від вагових категорій.

Структура магістерської роботи складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних літературних джерел. Загальна кількість джерел склала 62, з них 20 іноземних. Робота містить 3 таблиці та 11 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ЗМАГАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СПОРТИВНІЙ БОРотьБИ

1.1. Особливості багаторічної підготовки у спортивній боротьбі

Змагання є головним аспектом спорту, що визначають систему організації, управління та підготовки спортсменів. Як вважає фахівці [9, 27, 28]: «Без змагань неможливе існування самого спорту, тому олімпійський спорт значною мірою може розглядатися як сфера знань і діяльності, спрямована на забезпечення функціонування й розвитку змагань».

Розглядаючи еволюційні аспекти боротьби як олімпійського виду спорту, що історично склався, слід підкреслити, що вона входила в програми античних Олімпійських ігор ще в давній Греції, причому боротьба була і у вигляді самостійної дисципліни, і в складі так званого п'ятиборства. Це п'ятиборство включало стрибки в довжину, метання списа, біг, метання диска і боротьбу. У ході змагань слабші учасники відсіювалися, і лише два найкращі атлети розігрували звання олімпійського чемпіона у борцівському поєдинку [4, 7, 19].

Сучасний олімпійський рух, в основі якого закладені гуманістичні ідеї та ідеали, поступово, але цілком виразно перетворився на потужний комплекс явищ світового рівня у взаємозв'язку з політичними та економічними сторонами суспільного життя. Більше того, дедалі частіше олімпійський спорт сприймається не як феномен культури, а як вид комерційної діяльності, своєрідний симбіоз спорту та бізнесу в глобальному масштабі.

Результати аналізу еволюції та тенденцій розвитку спортивної боротьби у системі міжнародного олімпійського руху показують, що цей вид спорту займає гідне місце та дуже помітно прогресує. Про це свідчать такі факти [2, 27, 45, 60]:

- 1) об'єднання під егідою федерації фахівців, атлетів та любителів спортивної боротьби з більш ніж 170 країн з різних континентів планети;

2) олімпійське представництво спортивної боротьби у трьох різних дисциплінах (греко-римської, вільної та жіночої) з розіграшом 72 олімпійських медалей, включаючи 18 золотих, 18 срібних та 36 бронзових;

3) значне загострення конкуренції країн-учасниць у боротьбі за призові місця на Олімпійських іграх: лише на п'яти останніх Олімпіадах переможцями змагань ставали представники 23 країн, а призерами – борці 38 країн;

4) олімпійські традиції спортивної боротьби, що історично склалися, яка майже завжди входила в програми як античних, так і сучасних Олімпіад;

5) інтенсивний приріст кількості борців та країн-учасниць протягом більш ніж 100-річного періоду сучасних Олімпійських ігор;

6) збереження інтриги суперництва провідних борцівських країн у боротьбі за лідерство за кількістю олімпійських нагород;

7) багаторічна діяльність федерації (UWW) з адаптації правил змагань з боротьби до еволюційно змінних вимог спортивної спільноти та МОК;

8) інтенсивний розвиток жіночої боротьби, що отримала олімпійський статус на початку цього століття.

Теорія діяльності та теорія спорту як основа формування концепції.

Теорія діяльності, яка пояснює, яким чином йде процес формування особистості, як інстинкт, властивий усім біологічним істотам, контролюється свідомістю, що властиво лише людині. Основним становищем цієї теорії і те, що включеним у конкретну діяльність вважається індивід, має адекватну мотивацію. Взагалі мотивація грає у ній головну роль, оскільки спрямовує активність людини, веде його до досягнення поставленої мети. Особливо яскраво це проявляється у спорті. Тільки відповідним чином мотивований спортсмен здатний подолати фізичні та психічні труднощі багаторічної підготовки, піти на обмеження, пов'язані зі специфікою спорту [3, 9, 27, 44].

Іншим важливим становищем теорії діяльності є те, що активність людини (її діяльність) завжди цілеспрямована на отримання певного результату, який називається предметом діяльності. Предметом діяльності спортсмена є результат, який він досяг у змаганнях. Така діяльність є свідомою

діяльністю тому, що завжди регулюється усвідомленням головної мети. У спортивній боротьбі головною метою є звання чемпіона Олімпійських ігор, чемпіона світу, чемпіона Європи, чемпіона країни [1, 17, 20].

Подані у таблиці 1.1. та таблиці 1.2. етапи багаторічної підготовки борців за назвами відповідають прийнятим теоретично спорту загальним установкам, а, по протяжності відповідають практиці боротьби.

Таблиця 1.1

Концепція багаторічної підготовки борців на перших етапах підготовки

Етапи, тривалість (кількість років)	Завдання, які вирішує тренер	Педагогічні знання, вміння та навички тренера	Кінцевий результат для борця
Базова підготовка, 2-5 років	<ol style="list-style-type: none"> 1. Домогтися всебічної фізичної підготовленості борців. 2 Навчити основ ведення боротьби. 3. Прищепити та зберегти інтерес та прихильність до конкретного виду боротьби. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Знати вікові особливості динаміки фізичного розвитку дітей та підлітків та володіти методикою всебічної фізичної підготовки борців. 2. Володіти методикою навчання основ спортивного протистояння (базовим сукупностям операцій). 3. Вміти концентрувати інтерес борців на обраному виді боротьби. 	Опанувати основи конкретного виду боротьби
Спеціалізована підготовка, 2-5 років	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виявити та закріпити індивідуальний арсенал коронних атакуючих дій. 2. Прищепити смак до комбінаційної боротьби. 3. Сформувати стійкі навички тактики ведення поєдинку із різними суперниками. 4. Сформувати мотивацію спортивної діяльності. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Знати механізми реалізації рухового складу спортивної боротьби (дій, комбінацій, зв'язок тощо) і володіти методикою навчання та вдосконалення. 2. Глибоко розумітися на соціальних функціях олімпійського спорту, знати тенденції, що ведуть до руйнування його ідеалів, щоб протистояти цим процесам. 	Потрапити до перспективних борців країни

Досягається ця мету шляхом послідовного розв'язання завдань, відповідальних проміжним цілям діяльності. Якщо говорити дещо спрощено, щоб стати олімпійським чемпіоном у боротьбі, слід тренувати та перемагати протягом певного періоду на різних змаганнях, вишикуваних у порядку

ускладнення до ряду, який починається першим «відкритим килимом» і закінчується самим Олімпійським турніром [5, 11, 57].

Кожне тренування та змагання мають специфічні підцілі. Розглянемо це з прикладу аналізу конкретного змагання. Щоб взяти участь у тому чи іншому змаганні, треба передусім пройти процедуру зважування. Це не просте завдання; часом вона пов'язана з необхідністю регуляції ваги, що вимагає від борця волі, серйозних знань та вмінь. Після зважування слід відновити фізичні сили та зберегти нервову енергію для успішної боротьби. Центральним моментом будь-якого змагання борців є двобій [5, 26, 35, 46].

Отже, важливо підкреслити, що, згідно з теорією діяльності, вся багаторічна підготовка борця може бути представлена як педагогічний процес, спрямований на формування діяча, що прагне (мотивованого) до досягнення найвищого спортивного результату, що усвідомлює можливість його досягнення та володіє всіма діями та операціями, необхідними для реалізації цієї мети. Переваги такого підходу полягають у наступному [27, 42, 44, 51]:

1. Він вимагає під час розгляду багаторічного процесу підготовки борця погляду це явище через призму становлення особистості спортсмена.

2. На перший план висуваються питання оволодіння боротьбою як складною діяльністю та поглибленого вдосконалення у ній.

3. Він дозволяє краще розібратися в механізмах оволодіння тактичною майстерністю, яка знаходиться в прикордонній зоні між дією та свідомістю.

4. І, нарешті, як буде показано нижче, поняттями теорії діяльності при деяких доповненнях з теорії спорту можна буде описати руховий склад спортивної боротьби, що дозволить позбавитися наявних термінологічних невідповідностей та плутанини.

Концепція багаторічної підготовки борців може бути представлена у вигляді таблиці, в якій мають бути етапи багаторічного становлення борця, педагогічні завдання, що стоять перед тренером, а також коло умінь, знань та навичок, обов'язкових для успішної практичної роботи. Крім того, у таблиці слід вказати кінцевий (щодо спортсмена) результат кожного етапу та

позначити його тимчасову довжину. При цьому необхідно зробити два застереження. Перша пов'язана з тим, що, враховуючи ймовірнісну природу будь-яких суспільних процесів, до яких, без сумніву, відноситься багаторічна підготовка борця, запропоновану концепцію слід розглядати не як технологію (алгоритм) перетворення новачка на майстри спорту міжнародного класу, а лише як основні напрямки цієї роботи. Друге застереження стосується включення до багаторічної підготовки борця етапу, пов'язаного із завершенням спортивної діяльності [6, 15, 18, 41, 56].

Таблиця 1.2

Концепція багаторічної підготовки борців на завершальних етапах підготовки

Етапи, тривалість (кількість років)	Завдання, які вирішує тренер	Педагогічні знання, вміння та навички тренера	Кінцевий результат для борця
Реалізація індивідуальних можливостей, 1-10 років	1. Сформувати навички тактики участі у змаганнях. 2. Підвести до головних змагань року у стані найвищої готовності. 3. Сформувати мотивацію досягнення найвищого результату.	1. Глибоко розумітися на теорії індивідуалізації підготовки борців. 2. Знати закономірності зміни стану готовності та шляхи її корекції. 3. Знати особливості мотивації та вміти використовувати їх задля досягнення найвищого результату.	Досягти успіху на найбільших міжнародних змаганнях
Завершення спортивної діяльності, до кінця кар'єри	Підготувати до безболісного завершення спортивної діяльності	Вміти об'єктивно дивитися на життя, знати потреби та можливості своїх учнів щодо інших видів діяльності	Повніше реалізувати себе, свій досвід та потенціал, накопичений у спорті

Якщо підліток проходить стадію відбору з цілеспрямованості потрапити до секції боротьби, це лише початок. Справа в тому, що мета, залежно від запланованого часу її реалізації, є основою двох принципово різних за психологічною сутністю видів життєвої активності. У разі мета оволодіння зовні ефектною технікою вільної боротьби пов'язані з бажанням завоювати певний соціальний статус серед найближчого оточення; в іншому – вона може

бути пов'язана з тривалою перспективою – бажанням досягти такої досконалості у оволодінні технікою вільної боротьби, яка могла б сприяти зміцненню слави співвітчизників на цій ниві [24, 41, 52, 56].

Шлях до вищої майстерності у боротьбі, як і у будь-якому виді спорту, починається зі специфічного процесу, який отримав назву тренування. Як правило, тренування у різних видах спортивної діяльності має свої особливі спрямованість, принципи та засоби. Якщо зіставити уможлядно загальний зміст тренувального процесу у боротьбі та фігурному катанні на ковзанах, важкій атлетиці та шахах, відразу стане зрозумілою їхня різюча відмінність між собою. Подібна відмінність виявляється навіть у нюансах, якщо вони суттєві, у тренуванні борців різних стилів: борців, дзюдоїстів, самбістів тощо.

Разом з тим автори науково-методичної спортивної літератури [9, 27, 41] єдині в судженні про те, що тренувальний процес у всіх видах спорту складається з двох основних розділів: загальної функціональної підготовки та спеціалізованої техніко-тактичної підготовки.

1.2 Змагальна діяльність у спортивній боротьбі

Змагальна діяльність у спортивних єдиноборствах є складною взаємозалежною і взаємозалежною системою взаємодій, спрямованих на досягнення високого спортивного результату в умовах конкуренції, жорсткого суперництва, високомотивованого зіткнення. Відмінною особливістю змагальної діяльності борців вищої кваліфікації є усвідомлення «особистісного сенсу» досягнення найвищого спортивного результату. Характерний високий рівень мотивації, реалізований у максимальній «самовіддачі» спортсменів, у результативній діяльності слід розглядати як системоутворюючий фактор [4, 12, 21].

Сучасний рівень зростання спортивних досягнень на світовій арені у боротьбі висуває підвищені вимоги до якісної підготовки юних та кваліфікованих спортсменів [1, 19, 22, 33].

Спортивна боротьба є специфічним видом спортивних єдиноборств, який висуває особливі вимоги до рухових здібностей спортсмена, техніко-тактичної та психологічної підготовки. Аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, опитування та співбесіда з провідними спеціалістами та тренерами, власний багаторічний тренувальний та змагальний досвід показав, що високий ступінь сформованості рухових здібностей дозволяє спортсменам успішно виконувати складні техніко-тактичні рухові дії, що визначають успіх змагальної діяльності з урахуванням різних дисциплін спортивної боротьби [2, 7, 12, 20, 59].

Компонентами результативної змагальної діяльності борців виступають рівні підготовленості, досвід змагання, передбачувана поведінка суперників, індивідуальна манера ведення поєдинку. Особливу увагу дослідники приділяють проблемі конфліктного єдиноборства, коли відпрацьовані у тренувальному процесі прийоми та зв'язки багато борців не виконують під впливом негативних факторів. Результативні технічні комбінації недостатньо активно реалізуються за умов турнірних сутичок, що уповільнює зростання спортивної майстерності.

Проблема змагальної діяльності довгі роки перебуває у числі пріоритетних напрямів наукового пошуку та аналізу в теорії та практиці сучасного спорту. У сучасній теорії спорту дана концепція отримала новий напрямок досліджень, що розкриває специфічні особливості та своєрідність реалізації в конкретному виді спорту [10, 16, 34].

В основі свідомої спортивної діяльності знаходяться мотиви, за якими завжди можна виявити відповідні потреби спортсмена в самовираженні, самовдосконаленні. Наявність мети у спорті вищих досягнень обумовлює сукупність дій, вкладених у високий кінцевий результат. Отже, діяльність - це операція, що має певну мету, пов'язану з певною потребою.

В сучасний час поняття «змагальна діяльність» у системі підготовки спортсменів та теорії спортивних змагань розглядається як один з основних аспектів. Розуміння цього висловлювання утруднено у зв'язку з недостатньо

точним визначенням категорії спортивної діяльності як предмета дослідження, хоча спроби сформулювати всю сукупність в цілому робилися неодноразово [30, 32, 36].

Моделльні характеристики розглядаються як ідеальні особливості стану спортсмена, при яких він може показати рекордні результати або (як тести), поліпшення яких веде до збільшення змагальних досягнень, або (як приватні показники), які дозволяють більш правильно визначити переважну спрямованість навчально-тренувального процесу, а також намітити контрольні показники, які є орієнтирами під час підготовки спортсменів.

Моделльні характеристики є комплексними та диференційованими показниками стану спортсмена, основна функція яких полягає у нормуванні та прогнозуванні підготовленості спортсменів. Моделльні характеристики як нормативні вимоги до компонентів підготовленості характеризує рівень, якого має досягти спортсмен до моменту основного змагання або конкретного етапу підготовки [8, 14, 18, 55].

Моделль – це сукупність різних параметрів, що зумовлюють досягнення певного рівня спортивної майстерності та прогнозованих результатів. Приватні показники сприймаються як моделльні характеристики.

Слід зазначити, що для підвищення ефективності управління підготовкою важливим фактором є дотримання правильної методологічної лінії. Визначення міри оптимальності тієї чи іншої системи здійснюється, як відомо, шляхом порівняльного аналізу. У юнацькому спорті основна концепція нормативних співвіднесень передбачає встановлення кількісних та якісних характеристик системи підготовки юних спортсменів та виявлення її особливостей на основі відносних величин [3, 27, 53].

Під моделлю як інформаційним станом керованої системи розуміється при цьому не тільки підсумок - рівень розвитку системи, а й математично виражені залежності між окремими педагогічними параметрами (активність борця, коефіцієнти атакуючих і захисних дій тощо) та їх медико-біологічними

«референтами» (ЧСС, МПК, лактат тощо) як наслідок відображення конкретної ситуації.

У такому вигляді «інформаційне моделювання» більш-менш синонімічно інформаційному процесу, якщо під останнім розуміти процес і результат взаємодії власної інформаційної системи з одержуваною ззовні коригуючою інформацією. Таким чином, концепція нормативних співвіднесення дозволяє здійснити єдиний методологічний підхід у певних групах видів спорту, що дає можливість більш ефективно вирішувати важливі завдання управління [14, 54, 58].

Одним з видів моделювання є створення «моделей найсильніших спортсменів», «моделей чемпіонів», або модельних характеристик. Їх зіставлення зі справжнім станом спортсменів дає можливість раціонально керувати їх підготовкою. Можна відзначити, що розроблено досить велика кількість модельних характеристик, починаючи з найбільш загальних, наприклад, оптимального віку чемпіонів найбільших змагань, стажу занять до показників фізичної, техніко-тактичної, психічної підготовленості тощо.

У теорії та практиці спорту моделювання розглядається як один із науково обґрунтованих методичних підходів до вирішення проблем теоретичного та практичного характеру [14, 18, 39, 41].

Науковою основою моделювання є системний підхід, що передбачає всебічне вивчення об'єкта дослідження та дозволяє враховувати різноманітність факторів, що визначають спортивний успіх.

При цьому організм спортсмена сприймається як система систем, ефективність діяльності якої оцінюється мірою корисного адаптивного результату. У процесі підготовки спортсменів використовуються найрізноманітніші моделі, які належать до двох великих груп. Перша представлена моделями змагальної діяльності, моделями, що характеризують різні сторони підготовленості спортсмена, та морфофункціональними моделями, що відображають морфологічні особливості організму спортсмена та його функціональні можливості. Другу групу утворюють моделі

структурних утворень тренувального процесу: моделі, що відображають тривалість та динаміку становлення спортивної майстерності та підготовленості у багаторічному плані, а також у межах тренувального року та макроциклу; моделі великих структурних утворень тренувального процесу (етапів багаторічної підготовки, макроциклів, періодів); моделі тренувальних етапів, мезо- та мікроциклів; моделі окремих тренувальних занять та їх частин; моделі окремих тренувальних вправ та їх комплексів [15, 37, 41, 62].

Орієнтація на модельні характеристики необхідна для досягнення більш гармонійного розвитку юного спортсмена у зв'язку з вимогою уникнути передчасного форсування підготовки.

У юнацькому спорті на перше місце висувається ефективність базової підготовки, яка повинна забезпечити підліткам надійну основу для подальшого спортивного вдосконалення [19, 25, 29, 33].

На основі спеціальної літератури з цієї проблеми слід коротко узагальнити специфіку структури та компоненти змагальної діяльності.

У спортивній боротьбі нині помітно посилилася конкуренція на міжнародній арені, вже немає явних фаворитів, тому проблема ефективності підготовки спортсменів є першочерговою. У зв'язку з цим питання наукового обґрунтування та вдосконалення управління підготовкою спортсменів вищих розрядів та їх резерву повинні стати пріоритетними.

В даний час фахівці [14, 27, 41] в науковій літературі наводять різні шляхи та умови управління тренувальним процесом, які включають визначення мети; стан керованої системи; розроблення програм впливу, що передбачають основні перехідні стани системи, що визначаються специфікою процесу управління; отримання інформації щодо певної системи параметрів про стан керованої системи у кожний момент управління; обробка та узагальнення отриманої інформації; вироблення коригувальних впливів; реалізація коригувальних та нових впливів.

У спортивній практиці, особливо під час підготовки кваліфікованих борців, не можна обійтися без об'єктивних показників, що характеризують як

рівень стану підготовленості, і рівень, що необхідно досягти, т. е. модельні характеристики. У дослідженнях фахівців реалізовано системно-діяльнісний підхід при аналізі теоретичних та експериментальних даних змагально-тренувальної діяльності спортивних єдиноборств. Змагальна діяльність у єдиноборствах представлена автором у двох функціях: перша – діяльність суб'єкта; друга - протиборство двох суб'єктів, що відображається в спортивній майстерності. На думку автора, для ефективного управління тренувально-змагальної діяльністю необхідно враховувати специфіку спортивних єдиноборств, що полягає в наступному [3, 14, 27, 41]:

а) великий арсенал спеціалізованих засобів - прийомів, що використовуються для вирішення специфічних рухових завдань змагальної діяльності; наявність прийомів з подібною технічною структурою в діях з різними тактичними завданнями;

б) імовірнісний характер розгортання змагальної діяльності, зумовлений, зокрема, невизначеними прийомами, які може застосувати противник для вирішення конкретного завдання у певній ситуації спортивного поєдинку; невизначеністю моменту початку дій; елементами дезінформації, які навмисно вносяться учасниками змагань;

в) безперервна варіабельність взаємодії супротивників у часі та просторі при дистанційних та тимчасових лімітах;

г) постійно виникаючі психолого-тактичні, вибагливі можливості морально-поведінкових мотиваційних альтернатив і пов'язана з ними різка контрастність емоцій, що набувають часто екстремальні значення.

Також окремо треба додати, що інтелектуальний аналіз великого масиву даних останнім часом набирає все більшої популярності у спорті. Використання сучасних комп'ютерних технологій, штучного інтелекту дозволяє удосконалити процес підготовки [18, 45, 50]. Завдяки правильній, послідовну роботу з отримання та інтерпретації даних, тренери мають можливість оцінювати ефективність спортсменів, використання

напрацьованих та варіативних стратегій, а також тактико-технічних моделей як своєї команди, так і команди супротивника.

1.3 Спортивні досягнення у системі багаторічній підготовки борців

Спортивні змагання є визначальним елементом, як стверджують фахівці [27, 43], змагання визначають всю систему організації, управління, методики підготовки спортсменів. Без самих змагань неможливе існування самого спорту.

Результати виступів на змаганнях є основним підсумком діяльності спортсменів та результатом всієї підготовки, а динаміка результатів виступів характеризує ефективність системи підготовки [14, 27, 61].

У багаторічній підготовці спортсменів метою виступає змагальний результат. Організується майбутній багаторічний тренувальний процес немає у вихідний момент як досягнутий позитивний результат. Він ще має бути отриманий у результаті тренувальної діяльності. Формою, у якій виступає цілепокладання, є запланований результат виступу. Саме результат виступу, оскільки в ньому фіксується невідоме та дається установка на перетворення його на відоме, визначає для чого треба організувати спортсмена, тренера, лікаря, наукового працівника тощо, знання та матеріальні засоби. У цьому сенсі запланований результат постає як детермінатор тренувального процесу і, отже, визначник засобів досягнення цих цілей. Але запланований результат є детермінатором (визначником) тренувального процесу як на виході всієї багаторічної підготовки спортсменів. Якщо розглядати запланований результат як систему, що постійно змінюється під впливом тренування, то стане зрозумілим, що запланований результат детермінує зміну в організації тренувального процесу в міру зміни тренуваності на етапах багаторічної підготовки спортсменів [9, 27, 44].

Досягти високих результатів у спорті можливо лише при завзятих та правильно організованих тренуваннях протягом багатьох років. Схема

багаторічних тренувань визначається багатьма чинниками. У тому числі: середня кількість років постійних фізичних навантажень, потрібна для досягнення кращих результатів; оптимальні вікові рамки, у яких максимально відкриваються здібності атлета; відмінні риси спортсмена та прогрес зростання його спортивної кваліфікації; з якого віку почав займатися спортом і коли приступив до спеціальних тренувань [23, 27, 61].

Для правильного планування підготовки спортсмена на багато років, основним є точне встановлення оптимального вікового періоду, в який найчастіше домагаються високих спортивних результатів.

Конкретний визначальний вплив результату на тренувальну діяльність полягає в тому, що воно відповідно до фіксації зміни ступеня тренуваності може вимагати або виключення будь-яких засобів із тренування, як вичерпаних себе, або залучення нових засобів. Найчастіше ці два "або" мають місце одночасно. Всі ці зміни вносяться до структури (змісту) підготовки [5, 27, 41].

Змагальна діяльність (система спортивних змагань). Управління системою спортивних змагань тією мірою, якою вони служать засобами підготовки, полягає у плануванні та участі у змаганнях різного рангу (проміжних, відбіркових, головних) для набуття змагального досвіду та підвищення рівня інтегральної підготовленості. Система інших факторів підготовки. Управління іншими факторами підготовки полягає в регулюванні позатренувальних та позазмагальних факторів, що доповнюють тренування та змагання, що підсилюють їх ефект або прискорюють відновлювальні процеси після навантажень [14, 27, 44].

Інтенсивна розробка проблеми змагальної діяльності спортсменів протягом кількох років дозволила не лише висвітлити теоретичні аспекти проблеми, а й вирішити низку практичних завдань. Відомо, що у кожному виді спорту можна виділити провідні елементи структури підготовленості, що визначають найбільшою мірою успіх у змаганні. Однак, більш перспективним є вирішення зворотного завдання (виявлення структури змагальної діяльності

та перехід до структури тренувальній діяльності). Теоретично експертних систем такі завдання називають “зворотна зчіпка” [4, 14, 44]. Вивчення діяльності можливо більшого числа кваліфікованих спортсменів у умовах змагання дає можливість отримати уявлення про вид спорту виявити причинно-слідчі зв'язки, що вирішують результат поєдинку, вимоги до структури підготовленості на відповідному кваліфікаційному рівні [27, 34].

Аналіз змагальної діяльності кваліфікованих борців важливий для створення формалізованої моделі чемпіона, що представляється найчастіше у вигляді сукупності модельних характеристик різних сторін підготовленості. Такий аналіз дозволяє отримати уявлення про резервні можливості вдосконалення окремих елементів структури підготовленості [18, 26, 36].

Змагальна та тренувальна діяльність спортсмена має свої специфічні особливості, проявляється в наявності певного стилю ведення змагальної боротьби, безпосередньо пов'язаного з індивідуальністю людини.

Обстеження змагальної діяльності висококваліфікованих борців проводяться, як правило, фахівцями на найбільших змаганнях сезону. При цьому необхідно враховувати, що характер діяльності борця у спортивному поєдинку суттєво залежить від чинних правил змагань. Постійно змінюються правила змагань у боротьбі мають тенденцію до подальшої інтенсифікації борцівського поєдинку [14, 19, 22, 37].

У дуже широкому спектрі актуальних завдань, від успішного вирішення яких залежить ефективність розвитку спортивної боротьби на міжнародному рівні, чільне місце займає встановлення найбільш інформативної та об'єктивної оцінки майстерності борців високої кваліфікації.

Одним із цілком реальних шляхів визначення такої оцінки є розрахунок рейтингу борців за результатами їхньої участі у тих чи інших змаганнях. Необхідність таких розрахунків особливо очевидна саме в єдиноборствах та індивідуальних спортивних іграх, оскільки результати, досягнуті спортсменами у змаганнях, не мають точного кількісного виміру. Дуже характерно, що в більшості цих видів спорту давно існують цілком логічні

рейтинги спортсменів, причому така інформація мобільно оновлюється після кожних змагань і служить як основні показники при відборі та жеребкуванні учасників на найбільших змаганнях [18, 38, 57].

Враховуючи названі обставини, а також відсутність науково обґрунтованих рейтингів борців у доступній літературі, фахівцями розроблено способи визначення такого рейтингу з урахуванням вимог системно-логічного аналізу та накопиченого досвіду в інших видах спорту.

При розробці рейтингу враховувалися такі положення [5, 11, 18, 47]:

- до рейтингового заліку входять результати борців лише у тих змаганнях, які включені до офіційного календаря відповідної федерації;
- кількість очок, що нараховуються борцям під час зайняття певних місць, має пропорційно збільшуватись у міру підвищення статусу змагань;
- призери будь-яких змагань одержують у сумі стільки ж очок, скільки нараховується переможцю;
- борцям, які посіли з п'ятого по десяте місце, окуляри нараховуються за шкалою, що регресує;
- для підвищення стимулу участі у змаганнях незначна кількість очок нараховується навіть аутсайдерам за одну перемогу або лише за участь.

Аналіз змісту свідчить, що змагання міжнародного масштабу поділені на 12 рівнів з урахуванням тих трьох вікових груп борців. У змаганнях серед кадетів та юніорів враховуються міжнародні турніри, що проводяться під егідою федерації, першості континентів та першості світу. Дещо складніша система обліку результатів дорослих борців, у якій передбачено нарахування очок (з прогресією в 100 очок) за виступи на міжнародних турнірах федерації, міжнародних турнірах серії «Голден Гран-Прі», чемпіонатах континентів, Кубку світу, чемпіонаті світу, Олімпійських іграх. При цьому необхідно зазначити, що надзвичайне значення Олімпійських ігор стало підставою для вагомого збільшення кількості очок за результатами виступів у них порівняно з чемпіонатом світу з коефіцієнтом прогресії 1,6 [45, 47, 52, 57].

Значним окремим питанням змагальної діяльності у спортивні й боротьбі є прогнозування досягнень спортсменів. В останні десятиліття розробці проблеми прогнозування спортивних досягнень та науковому обґрунтуванню методів отримання прогнозних оцінок приділяється все більша увага, чому, без сумніву, сприяє широке впровадження у практику науково-дослідної роботи потужних сучасних засобів обчислювальної техніки та відповідних прикладних програм, що суттєво прискорюють та спрощують даних. Прогнозування при цьому розглядається як спосіб передбачення шляхів розвитку спортивного досягнення [14, 18], а головне завдання прогнозування зводиться до виявлення ймовірного розвитку того конкретного явища, яке найбільше відповідає науковому знанню, визначає процес та досягнення заданого ефекту [15, 49, 50]. Воно тісно пов'язані з управлінням спортивною підготовкою, оскільки створює передумови до ухвалення управлінські рішення у сфері спортивною підготовки та змагальної діяльності.

Особлива актуальність розробки проблеми прогнозування на сьогоdnішньому етапі розвитку спорту обумовлена цілою низкою обставин [6, 18, 50]: значним підвищенням соціально-політичної престижності вищих спортивних досягнень і внаслідок цього зростанням конкуренції на міжнародній спортивній арені, підвищенням невизначеності результатів боротьби між основними суперниками; зростанням ролі науки у практиці підготовки спортсменів, що потребує прогностичної оцінки наслідків впровадження нових розробок; підвищенням вимог до якості управління та наукової обґрунтованості прийнятих управлінських рішень у сфері спорту, що можливе лише за всебічного прогностичного аналізу різних варіантів наслідків їх реалізації.

Вихідною передумовою для прогнозування індивідуального зростання спортивною майстерності є стан функціональних систем спортсмена, його морфологічні особливості, а найвищий ступінь можливих прогностичних модельних узагальнень знаходиться на рівні змагальної діяльності спортсмена (прогнозований спортивний результат, рівень технічної, фізичної, тактичної,

психологічної підготовленості), що впливає з саму сутність системного підходу до оцінки результатів тренування [15, 27, 41].

Основою прогнозування є метод екстраполяції – поширення висновків, отриманих в результаті дослідження однієї частини будь-якого явища, на інші його частини [13, 15, 41], пошук та аналіз стійких закономірностей, виходячи з тенденцій, що склалися, до розвитку об'єкта або явища. Екстраполяцію доцільно використовувати в комплексі з методом моделювання, що дозволяє диференційовано проаналізувати структуру досліджуваної системи при прогнозі, що забезпечує високу ймовірність прогнозу, суттєво спрощує процедуру та скорочує час прогнозу [13, 27, 50]. Проте необхідно враховувати, що у різних етапах багаторічної спортивної підготовки ефективність тих чи інших методів прогнозування різна. На початковому етапі, коли практично відсутні дані про "передісторію" розвитку спортивних здібностей, особливості багаторічної динаміки різних сторін підготовленості юного спортсмена, доцільно користуватися методами моделювання, екстраполяції тенденцій, що намічаються. Принаймні становлення спортивного майстерності, прояви спортивних здібностей поруч із математичними методами доцільно використовувати також експертні (чи його поєднання). На етапі вищої спортивної майстерності точність експертних оцінок дуже висока, оскільки значну кількість фахівців досить докладно і ознайомлено з різними аспектами спортивних можливостей кожного конкретного спортсмена.

Для прогнозування необхідно, без сумніву, і ретельне вивчення специфіки виду спорту. Ґрунтуючись на тому, що всі види рухової діяльності спортсмена знаходяться в органічному взаємозв'язку, складаючи складну динамічну систему взаємодії структур і функцій, обумовлену особливостями певного виду спорту, що висуває специфічні вимоги до рухової діяльності, підкреслює, що для прогнозування успішності навчання та вдосконалення в тому чи іншому У вигляді спортивної спеціалізації необхідно виявити комплекс вимог, що висуваються даним видом спорту. Отже, спочатку потрібно вивчити та скласти характеристику якісних особливостей

спортсмена у вибраному вигляді [4, 15, 43]. І вже з огляду на це визначити комплекс ознак, що мають високу прогностичну значимість. Причому для прогнозування подальших успіхів необхідно на перших етапах оцінювати саме ті якості, які забезпечують підсумкові досягнення.

Висновки до розділу 1

1. Змагання є головним аспектом спорту, що визначають систему організації, управління та підготовки спортсменів. Як вважає фахівці: «Без змагань неможливе існування самого спорту, тому олімпійський спорт значною мірою може розглядатися як сфера знань і діяльності, спрямована на забезпечення функціонування й розвитку змагань». Сучасний олімпійський рух, в основі якого закладені гуманістичні ідеї та ідеали, поступово, але цілком виразно перетворився на потужний комплекс явищ світового рівня у взаємозв'язку з політичними та економічними сторонами суспільного життя. Результати аналізу еволюції та тенденцій розвитку спортивної боротьби у системі міжнародного олімпійського руху показують, що цей вид спорту займає гідне місце та дуже помітно прогресує. Концепція багаторічної підготовки борців може бути представлена, в якій мають бути етапи багаторічного становлення борця, педагогічні завдання, що стоять перед тренером, а також коло умінь, знань та навичок, обов'язкових для успішної практичної роботи. Крім того, слід вказати кінцевий (щодо спортсмена) результат кожного етапу та позначити його тимчасову довжину.

2. Змагальна діяльність у спортивних єдиноборствах є складною взаємозалежною і взаємозалежною системою взаємодій, спрямованих на досягнення високого спортивного результату в умовах конкуренції, жорсткого суперництва, високомотивованого зіткнення. Відмінною особливістю змагальної діяльності борців вищої кваліфікації є усвідомлення «особистісного сенсу» досягнення найвищого спортивного результату. Сучасний рівень зростання спортивних досягнень на світовій арені у боротьбі

висуває підвищені вимоги до якісної підготовки юних та кваліфікованих спортсменів. Спортивна боротьба є специфічним видом спортивних єдиноборств, який висуває особливі вимоги до рухових здібностей спортсмена, техніко-тактичної та психологічної підготовки. Аналіз та узагальнення науково-методичної літератури показав, що високий ступінь сформованості рухових здібностей дозволяє спортсменам успішно виконувати складні техніко-тактичні рухові дії, що визначають успіх змагальної діяльності з урахуванням різних дисциплін спортивної боротьби. Компонентами результативної змагальної діяльності борців виступають рівні підготовленості, досвід змагання, передбачувана поведінка суперників, індивідуальна манера ведення поєдинку. Особливу увагу дослідники приділяють проблемі конфліктного єдиноборства, коли відпрацьовані у тренувальному процесі прийоми та зв'язки багато борців не виконують під впливом негативних факторів. Результативні технічні комбінації недостатньо активно реалізуються за умов турнірних сутичок, що уповільнює зростання спортивної майстерності.

3. Спортивні змагання є визначальним елементом, як стверджують фахівці, змагання визначають всю систему організації, управління, методики підготовки спортсменів. Результати виступів на змаганнях є основним підсумком діяльності спортсменів та результатом всієї підготовки, а динаміка результатів виступів характеризує ефективність системи підготовки. У багаторічній підготовці спортсменів метою виступає змагальний результат. Організується майбутній багаторічний тренувальний процес немає у вихідний момент як досягнутий позитивний результат. Він ще має бути отриманий у результаті тренувальної діяльності. Формою, у якій виступає цілепокладання, є запланований результат виступу. Саме результат виступу, оскільки в ньому фіксується невідоме та дається установка на перетворення його на відоме, визначає для чого треба організувати спортсмена, тренера, лікаря, наукового працівника тощо, знання та матеріальні засоби. У цьому сенсі запланований результат постає як детермінатор тренувального процесу і, отже, визначник

засобів досягнення цих цілей. Але запланований результат є детермінатором (визначником) тренувального процесу як на виході всієї багаторічної підготовки спортсменів. Якщо розглядати запланований результат як систему, що постійно змінюється під впливом тренування, то стане зрозумілим, що запланований результат детермінує зміну в організації тренувального процесу в міру зміни тренуваності на етапах багаторічної підготовки спортсменів.

Розробка системи прогнозування майбутніх спортивних результатів молодих спортсменів нерідко пов'язують із дослідженням проблеми сенситивних періодів у розвитку організму. Орієнтуючись на ці періоди, необхідно врахувати і дані, отримані, про можливість деякого усунення в часі настання сенситивних періодів у підлітків з різними темпами фізичного розвитку. Використання даних про критичні періоди дозволить суттєво підвищити надійність та ефективність прогнозування та виділити тимчасові етапи достовірного прогнозу [3].

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

Для вирішення поставлених завдань цього дослідження були ґрунтовно відібрані відповідні методи дослідження. Дані методи відповідають практиці наукових досліджень теорії та методики спорту і підтверджена їх об'єктивність, інформативність і також їх надійність.

Наступні методи дослідження були використанні для вирішення поставлених завдань:

- аналіз та узагальнення наукової та методичних літературних джерел, а також джерела мережі інтернет;
- аналіз змагальної діяльності борців;
- методи математичної статистики.

2.1.1. Аналіз та узагальнення науково-методичних літературних джерел та джерел мережі інтернет.

Вивчення науково-методичної літератури проводилося з метою аналізу сучасних тенденцій змагальної діяльності провідних спортсменів зі спортивної боротьби.

На основі проведеного аналізу визначена концепція багаторічної підготовки борців, яка може бути представлена, в якій мають бути етапи багаторічного становлення борця, педагогічні завдання, що стоять перед тренером, а також коло умінь, знань та навичок, обов'язкових для успішної практичної роботи.

Також аналіз наукової та методичної літератури дозволив визначити основні напрямки ретроспективного аналізу змагальної діяльності спортсменів та встановити, що змагальна діяльність у спортивних єдиноборствах є складною взаємозалежною і взаємозалежною системою взаємодій, спрямованих на досягнення високого спортивного результату в

умовах конкуренції, жорсткого суперництва, високомотивованого зіткнення [15, 27, 41, 48].

Структурно-системний аналіз літературних джерел з питання багаторічної системи підготовки спортсменів визначив, що спортивні змагання є визначальним елементом; змагання визначають всю систему організації, управління, методики підготовки спортсменів. Результати виступів на змаганнях є основним підсумком діяльності спортсменів та результатом всієї підготовки, а динаміка результатів виступів характеризує ефективність системи підготовки. У багаторічній підготовці спортсменів метою виступає змагальний результат [9, 13, 27].

2.1.2. Аналіз змагальної діяльності борців.

Проаналізовано всі досягнення борців-призерів чемпіонату світу 2022 року з вільної боротьби (м.Белград, Сербія). В цілому проаналізовано 40 спортивних кар'єр борців вільного стилю (десять вагових категорій).

Було проаналізовано досягнення спортсменів у попередній кар'єрі на змаганнях серед кадетів, юніорів та дорослих. Були проаналізовані такі змагання, як чемпіонати світу та чемпіонати континентів серед кадетів та юніорів, окремо, а також чемпіонати світу серед дорослих до участі на чемпіонаті світу 2022 року. Визначенні такі показники для груп спортсменів: підраховано показники спортсменів [19, 21, 24, 33, 36]:

- відсоток спортсменів які змогли вибори право участі, посіли призові місця або виграли змагання серед кадетів;
- відсоток спортсменів які змогли вибори право участі, посіли призові місця або виграли змагання серед юніорів;
- відсоток спортсменів які змогли вибори право участі, посіли призові місця або виграли чемпіонат світу серед дорослих у попередній кар'єрі;

Слід зазначити, що кадетами вважаються 16-17 річні юнаки. В той час як, юніорами вважається вік 18-20 років. Для більш детального аналізу

спортсмени були розподілені на декілька груп [24, 60]. Перший розподіл був в залежності від зайнятого місця: перша група – спортсмени, які перемогли на чемпіонаті світу 2022 року; друга група – спортсмени, які зайняли друге та третє місце на чемпіонаті світу 2022 року.

Також аналіз проводився окремо для кожної вагової групи:

- легка вагова група (до 57 кг, до 61 кг та до 65 кг);
- середня вагова група (до 70 кг, до 74 кг, до 79 кг та до 86 кг);
- важка вагова група (до 92 кг, до 97 кг та до 125 кг).

Для аналізу результати виступів взяті з офіційного сайту міжнародної федерації боротьби United World Wrestling (unitedworldwrestling.org) [60].

2.1.3. Методи математичної статистики.

З метою аналізу та обробки результатів дослідження було використано комп'ютерну програму MS Excel. Також ця програма використовувалася для візуалізації.

Визначалася загальна кількість спортсменів, підраховувалися кількості груп спортсменів за певними ознаками. Також визначалися відсоткові значення від загальної кількості спортсменів за певними ознаками для кожної групи [13, 31, 60].

2.2. Організація дослідження

Проведення досліджень відбувалося на базі кафедри спортивних єдиноборств та силових видів спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України. Було здійснено поступово три етапи дослідження для вирішення основних завдань дослідження.

На першому етапі (вересень 2021 р. – січень 2022 р.) був проведений аналіз науково – методичної літератури з проблеми дослідження, визначені та сформульовані мета та завдання, відібрані та апробовані методи дослідження, визначені предмет і об'єкт дослідження.

На другому етапі (лютий 2022 р. – квітень 2022 р.) на основі аналізу науково – методичної літератури були визначенні основні показники змагальної діяльності. Визначено змагання для подальшого аналізу та основні групи спортсменів.

На третьому етапі дослідження (травень 2022 р. – листопад 2022 р.) було проаналізовано спортивні кар'єри 40 спортсменів-призерів чемпіонату світу 2022 року та їх попередні здобутки. Проведено аналіз отриманих результатів та їх узагальнення, сформульовані висновки, оформлена кваліфікаційна робота.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ВИСТУПІВ ПРИЗЕРІВ ЧЕМПІОНАТУ СВІТУ

Спортивні змагання в сучасному спорті є головним елементом, який, як стверджує науковці [27, 28, 44], «визначає всю систему організації, методики і підготовки спортсменів для результативної змагальної діяльності. Без змагань неможливе існування самого спорту».

Змагальна діяльність у спортивних єдиноборствах є складною взаємозалежною і взаємозалежною системою взаємодій, спрямованих на досягнення високого спортивного результату в умовах конкуренції, жорсткого суперництва, високомотивованого зіткнення. Відмінною особливістю змагальної діяльності борців вищої кваліфікації є усвідомлення «особистісного сенсу» досягнення найвищого спортивного результату. Характерний високий рівень мотивації, реалізований у максимальній «самовіддачі» спортсменів, у результативній діяльності слід розглядати як системоутворюючий фактор. Сучасний рівень зростання спортивних досягнень на світовій арені у боротьбі висуває підвищені вимоги до якісної підготовки юних та кваліфікованих спортсменів [1, 12, 18, 38].

Аналіз виступів провідних спортсменів з боротьби на офіційних міжнародних змаганнях дозволяє визначити особливості та тенденції розвитку боротьби в цілому в світі. В той час, окремі показники дозволяють визначити тенденції у спортивній підготовці та створити модельні характеристики для подальшої корекції навчально-тренувального процесу.

3.1 Аналіз виступів борців в залежності від вагової категорії

В даному розділі наведено результати аналізу виступів провідних спортсменів чемпіонату світу 2022 року – призерів у всіх десяти вагових категоріях. Призери є провідними борцями, які змогли досягнути успіху та задають загальний тренд у змагальній діяльності. Аналіз їх досягнень дає

зможу визначити модельні характеристики та загальні тенденції змагальної діяльності у спортивній боротьбі. В залежності від вагових категорій та зайнятого місця було групування спортсменів та подальший аналіз їх попередніх досягнень.

Легка вагова група. До легкої вагової групи увійшли три вагові категорії (до 57 кг, до 61 кг та до 65 кг). Послідовно розглянуті досягнення спортсменів впродовж їх спортивної кар'єри. Спочатку розглянемо досягнення призерів чемпіонату світу 2022 на попередніх змаганнях кадетського рівня.

На рис. 3.1. наведено кількість спортсменів у відсотках легкої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед кадетів.

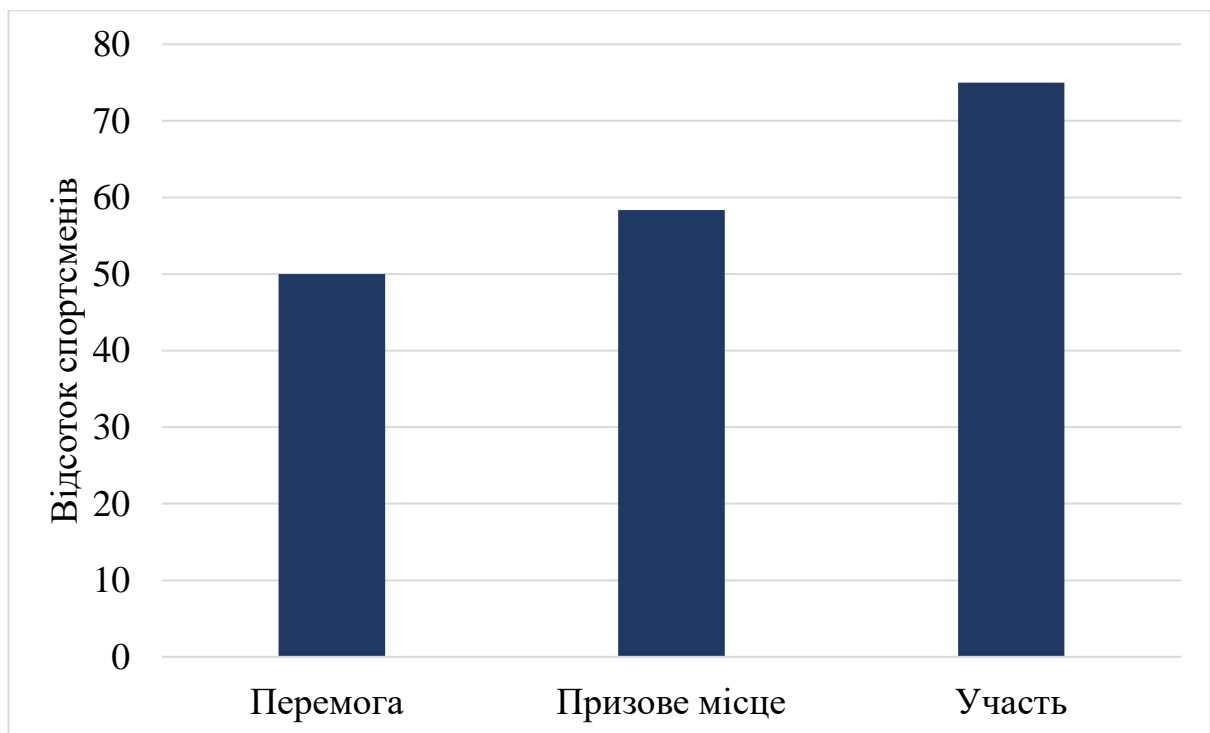

Рис. 3.1. Відсоток спортсменів легкої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед кадетів

Розглядалися міжнародні змагання серед кадетів та юніорів, такі як чемпіонати континентів та чемпіонати світу. З приведеної діаграми можна констатувати, що відсоток спортсменів зменшується з збільшенням

досягнення спортсменів. Так серед призерів чемпіонату світу 2022 року достатня кількість (75,0 %) були учасниками змагань серед кадетів, в той час як 58,3 % зайняли призові місця, а половина (50,0 %) перемогли на цих змаганнях. Слід констатувати, що для легкої вагової групи досягнення в кадетському віці маю значний вплив для подальшої кар'єри і даний показник можна розглядати, як критерій перспективності спортсменів.

Проводячи аналіз співвідношення від всіх учасників, які приймали участь на кадетських змагання серед призерів чемпіонату світу 2022, можна констатувати що 77,7 % з них були призерами, тобто приблизно три з чотирьох спортсменів та 66,7 % були переможцями. Ці дані також дають підставу стверджувати, що досягнення на кадетському рівні для борців легкої вагової групи мають важливе значення для визначення перспективності спортсменів.

На наступному рисунку (Рис. 3.2.) представлено кількість спортсменів у відсотках легкої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед юніорів.

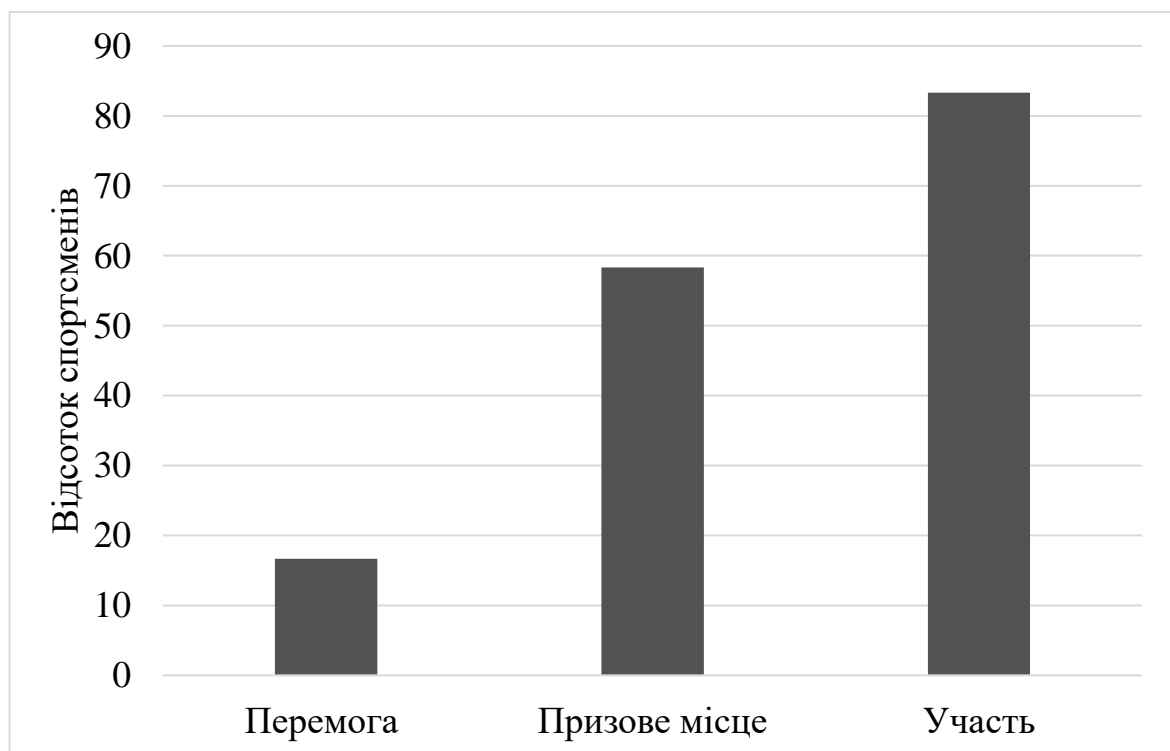

Рис. 3.2. Відсоток спортсменів легкої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед юніорів

Аналіз показав, що 83,3 % від всіх спортсменів легкої вагової групи приймали участь на змаганнях серед юніорів, тобто вони змогли в цьому віці вибороти право представляти свою країну на міжнародному рівні. Даний показник більше ніж на етапі кадетів, але в той же час, перемогу здобули тільки 16,7 % від всіх призерів чемпіонату світу 2022 року (або 20,0 % від всіх учасників на етапі юніорів серед представників середньої вагової групи). Такий же самий показник призерів на етапі юніорів, як і на змаганнях серед кадетів – 58,3 % від всіх призерів чемпіонату світу.

Досягнення у дорослій кар'єрі є певним етапом до найвищих досягнень на чемпіонаті світу серед дорослих, тому розглянемо досягнення спортсменів на попередніх чемпіонатах світу серед дорослих. Розглянемо наступні досягнення: участь на змаганнях даного рівня, завоювання призових місць (1-3 місце) або перемога на чемпіонаті світу.

Відсоток спортсменів легкої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь на попередніх чемпіонатах світу серед дорослих зображено на Рис. 3.3.

Більшість спортсменів (66,7 %) легкої вагової групи мали попередній досвід участі на змагання такого класу. В той же час можна зробити висновок, що 33,3 % борців приймали участь перший раз і одразу посіли призове місце, тобто кожен третій призер не мав досвіду на попередніх чемпіонатах світу. Третя частина спортсменів (33,3 %) вже були призерами на змаганнях такого класу і стали знов. Менш 10,0 % (8,3 %) були переможцями таких змагань, а в 2022 році отримали знову нагороди.

В цілому для легкої вагової групи можна зробити такий висновок, що показники участі відіграють велику роль для цих спортсменів на кожному етапі, він більше 60,0 % на кожному, а найбільше значення має для етапу юніорів.

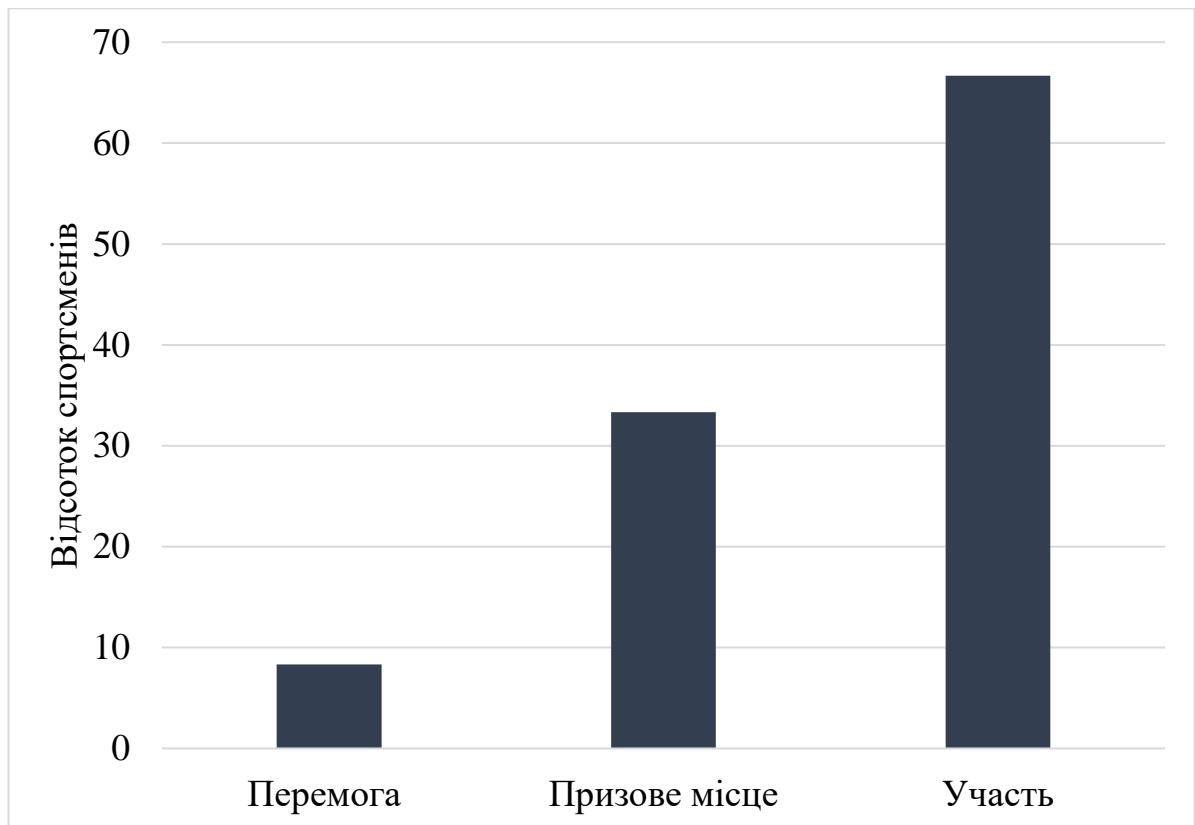

Рис. 3.3. Відсоток спортсменів легкої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь на попередніх чемпіонатах світу серед дорослих

В той же час, значення перемоги та завоювання медалі, показує значну вагу на етапі кадетів, але в той же час не настільки значимо на етапі юніорів, що викликає певні сумні. Напевно, це пов'язано з тим що вибірка спортсменів не досить велика і є певні впливи окремих спортсменів.

Середня вагова група. До середньої вагової групи увійшли чотири вагові категорії (до 70 кг, до 74 кг, до 79 кг та до 86 кг). Послідовно розглянуті досягнення спортсменів середньої вагової групи впродовж їх спортивної кар'єри: досягнення на змаганнях серед кадетів, на змагання серед юніорів та на попередніх чемпіонатах світу.

Спочатку розглянемо досягнення борців призерів чемпіонату світу 2022 року середньої вагової групи. На рис. 3.4. представлено кількість спортсменів середньої вагової групи у відсотках, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед кадетів.

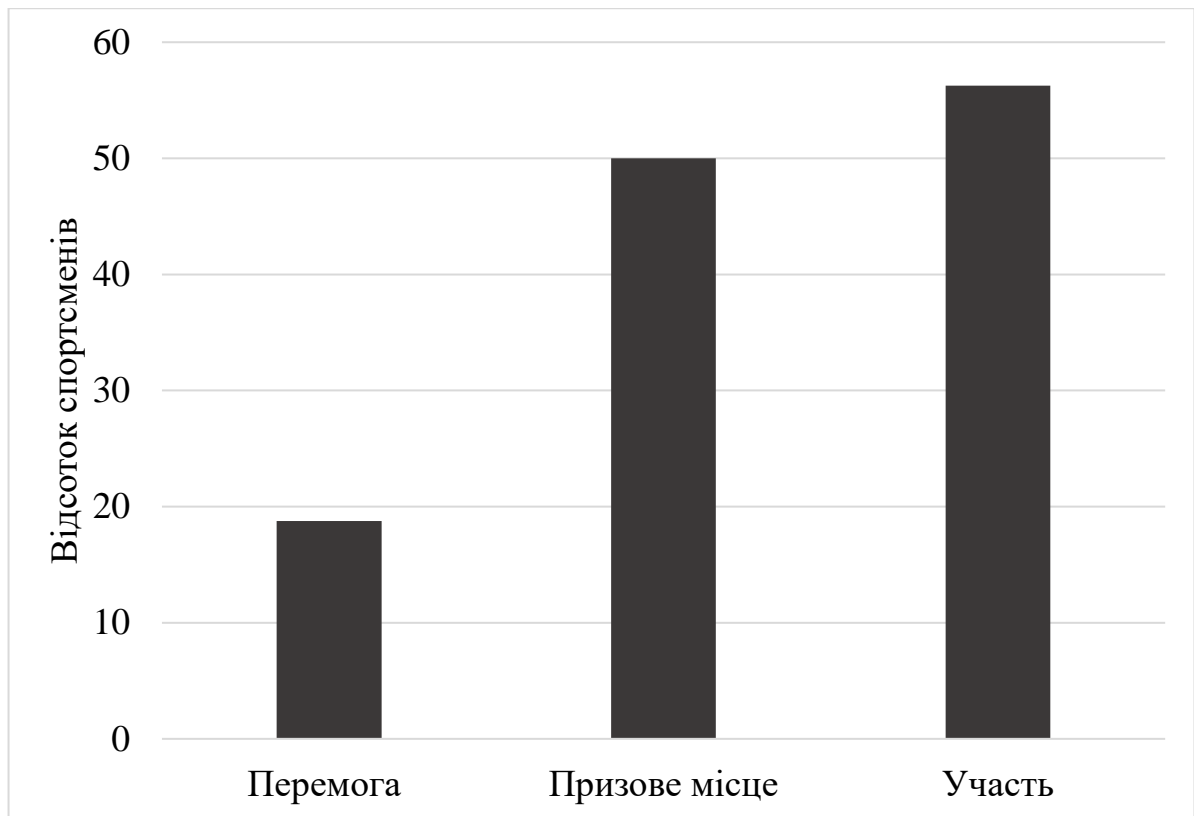

Рис. 3.4. Відсоток спортсменів середньої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед кадетів

Розглядаються офіційні міжнародні змагання серед кадетів: чемпіонати континентів та чемпіонати світу. Трохи більше половини (56,3 %) спортсменів приймали участь на змаганнях серед кадетів. Серед них, 88,8 % були призерами даних змагань, що складає 50,0 % серед призерів чемпіонату світу 2022 року. Але в той же час тільки 18,8 % від спортсменів-призерів чемпіонату світу були переможця на змаганнях такого рівня.

В цілому можна визначити таку тенденцію, що даний показник є важливим для спортсменів середньої вагової групи, але при тому що вони досягали успіху на цьому етапі, тобто були призерами на змаганнях серед кадетів.

Наступним показником є досягнення спортсменів на змаганнях серед юніорів. На Рис. 3.5. зображено відсоток спортсменів середньої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед юніорів.

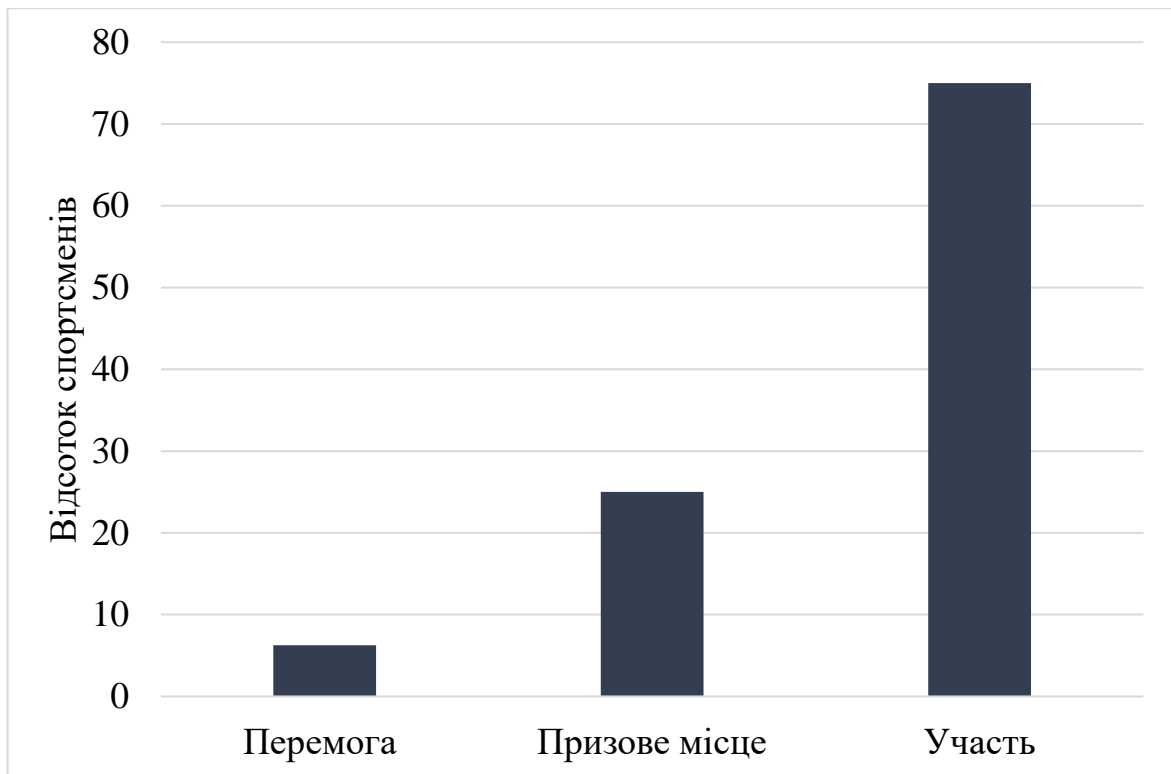

Рис. 3.5. Відсоток спортсменів середньої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед юніорів

Більше 70,0 % борців середньої вагової групи були учасниками змагань серед юніорів, тобто посіли перші місця на національних змаганнях та вибороли право участі на змаганнях такого рівня. Це значний показник, який можна розглядати як певний критерій для визначення перспективних спортсменів у подальшій кар'єрі.

В той же час, тільки 25,0 % та 6,3 % від загальної кількості борців-призерів чемпіонату світу 2022 стали призерами та виграли змагання серед юніорів. Дані показники значно нижчі, ніж показники досягнень на етапі кадетів. І вважаємо їх менш інформативними.

Розглянемо досягнення спортсменів на змаганнях серед дорослих, а саме на чемпіонатах світу до 2022 року. Кількість спортсменів середньої вагової групи у відсотках, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь на попередніх чемпіонатах світу серед дорослих зображено на Рис. 3.6.

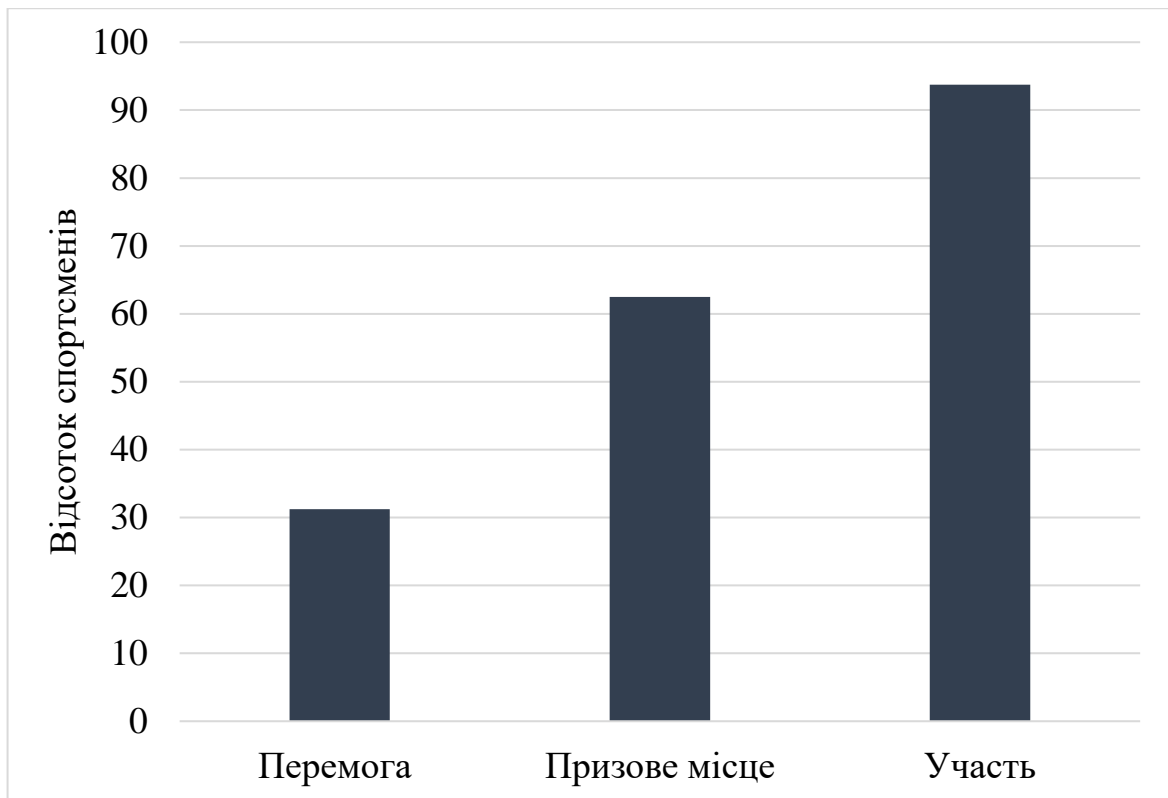

Рис. 3.6. Відсоток спортсменів середньої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь на попередніх чемпіонатах світу серед дорослих

Майже всі (93,8 %) спортсмени-призери середньої вагової групи до виступу на чемпіонаті світу 2022 року мали досвід участі на чемпіонатах світу. Це є дуже інформативним показником, та може бути використаний для моделювання та прогнозування виступів в майбутньому.

В той же час, якщо розглядати здобутки у вигляді медалей на чемпіонатах світу, то тільки 31,3 % та 62,5 % здобули перемогу та завоювали медалі на чемпіонатах світу до цього відповідно. Ці показники мають різницю майже в два рази, тому показник завоювання призового місця є більш інформативним в цьому сенсі.

Наступна для розгляду – *важка вагова група*. До важкої вагової групи увійшли три вагові категорії (до 92 кг, до 97 кг та до 125 кг). Також ми послідовно розглянемо досягнення спортсменів важкої вагової групи

впродовж їх спортивної кар'єри: досягнення на змаганнях серед кадетів, на змагання серед юніорів та на попередніх чемпіонатах світу.

На Рис. 3.7. зображено відсоток спортсменів важкої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед кадетів. Відсоток підраховується від всіх призерів чемпіонату світу 2022 року важкої вагової групи, які мали досягнення на змаганнях серед кадетів. Розглядалися чемпіонати континентів та чемпіонати світу серед кадетів.

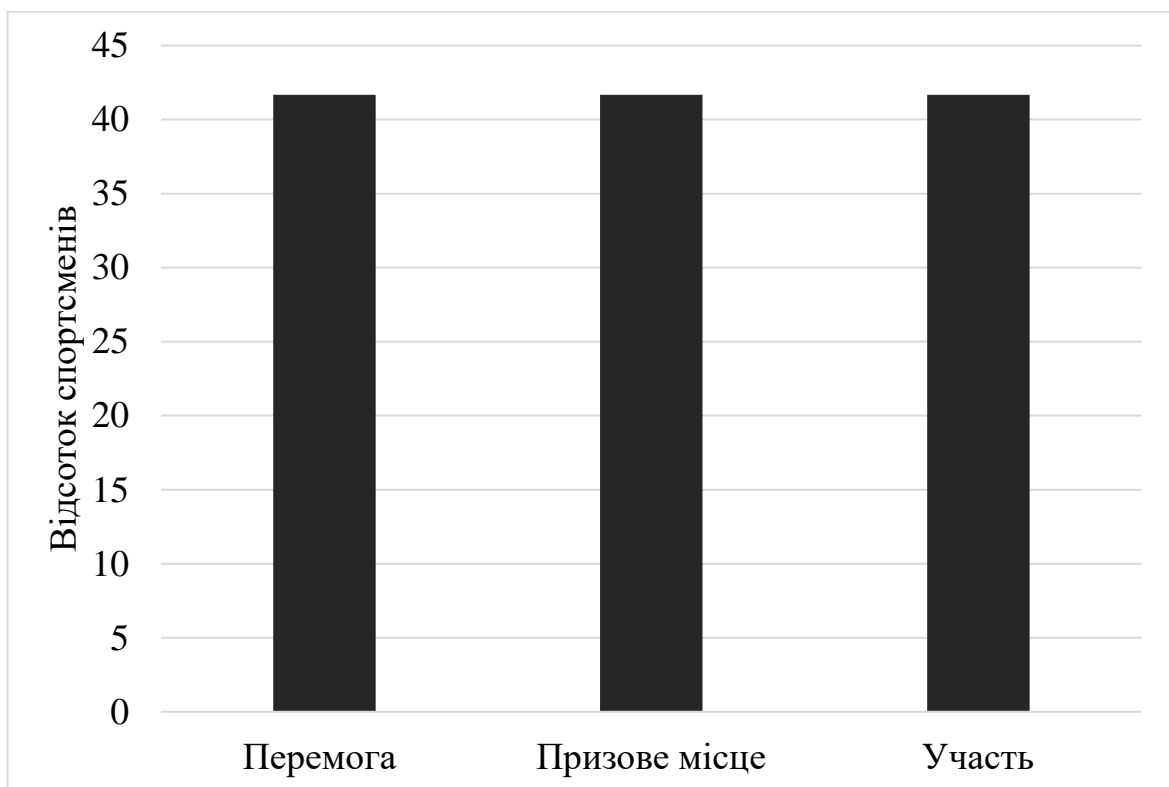

Рис. 3.7. Відсоток спортсменів важкої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед кадетів

Серед спортсменів важкої вагової групи склалася, відносно унікальна тенденція. Всі спортсмени серед призерів чемпіонату світу 2022, які приймали участь у змаганнях серед кадетів були переможцями цих змагань, тобто 100,0%. Але в той же час тільки 41,7 % від всіх спортсменів мали досвід участі на змаганнях такого рівня. Даний показник значно нижче чим для борців легкої або середньої вагових груп. Така відносно унікальна ситуація склалася,

у зв'язку з тим що вибірка спортсменів досить обмежена та у неї потрапили борці різного рівня досягнень.

На Рис. 3.8. зображено кількість борців важкої вагової групи у відсотках, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед юніорів.

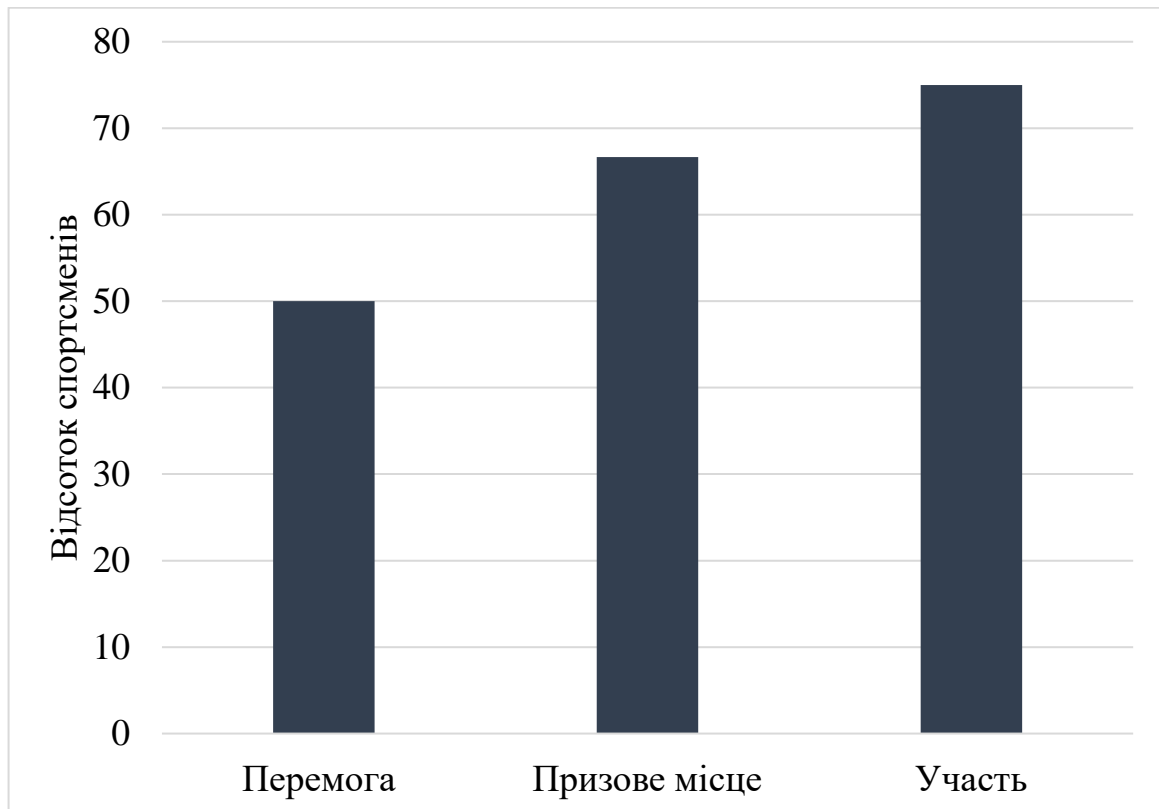

Рис. 3.8. Відсоток спортсменів важкої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед юніорів

У порівнянні с досягненнями на змаганнях серед кадетів, кількість учасників на змаганнях серед юніорів значно вища – 75,0 % спортсменів прийняли участь на таких змаганнях. Даний показник майже у два рази (у 1,8 рази) вище ніж на змагання серед кадетів. Також слід зазначити, що 66,7 % спортсменів досягли успіху на міжнародних змаганнях серед юніорів, тобто 88,9 % від загальної кількості всіх, хто приймав участь. І досить вагомий показник у 50,0 % – кількість у відсотках спортсменів, які посіли перше місце.

На наступному рисунку (Рис. 3.9.) зображено досягнення спортсменів важкої вагової групи на попередніх чемпіонатах світу серед дорослих: кількість спортсменів у відсотках які перемогли, посіли призові місця або приймали участь.

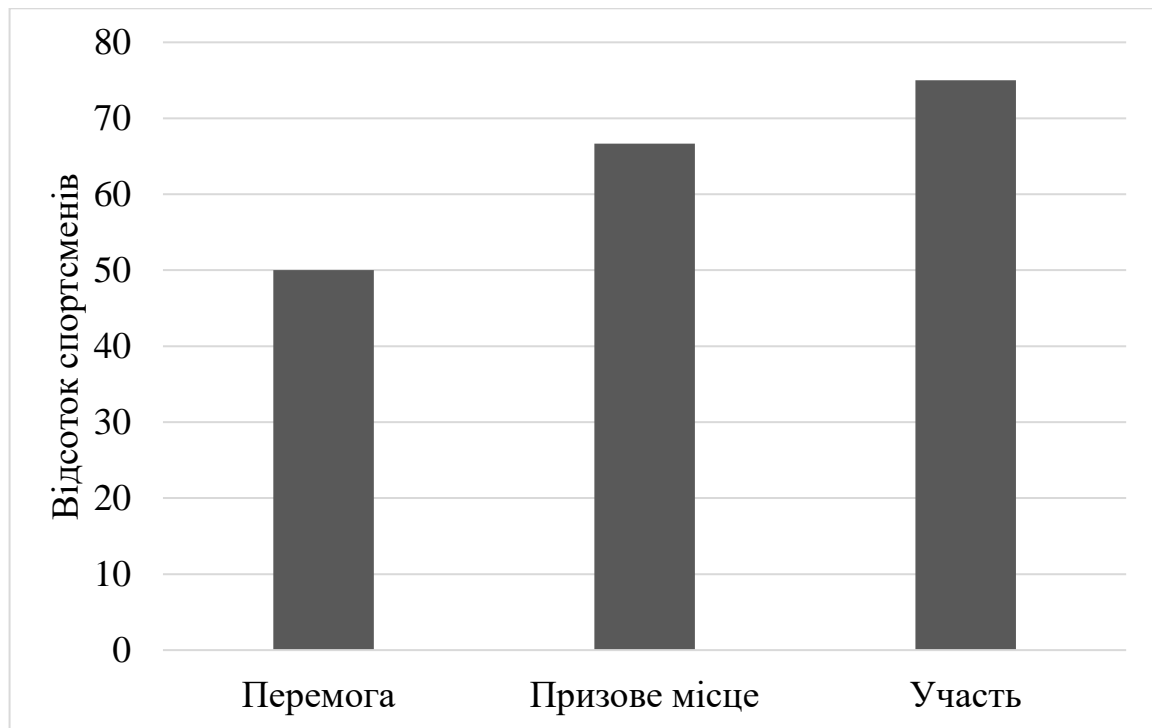

Рис. 3.9. Відсоток спортсменів важкої вагової групи, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь на попередніх чемпіонатах світу серед дорослих

Три чверті спортсменів (75,0 %) мали попередній досвід участі на чемпіонатах світу серед дорослих, але в той же час, як показує аналіз, 25,0 % борців не маючи попереднього досвіду посіли одразу призові місця на змаганнях такого рівня. Серед спортсменів, які мали попередній досвід 88,9 % та 66,7 % здобули призові місця та посіли перше місце відповідно. Загалом 66,7 % борців важкої вагової групи, вже були призерами змагань такого високого рівня і зараз підтвердили свій високий рівень, і слід зазначити, що половина з них була вже переможцями попередніх змагань.

Порівнюючи досягнення борців різних вагових груп, можна зробити наступні висновки. Борці легкої вагової групи мають кращі показники участі на змаганнях серед кадетів та юніорів. Також більше відсоток спортсменів досяг успіху або перемогах на змаганнях такого рівня. В той час як борці середньої та важкої вагової групи більше мають досвіду на змагання серед дорослих (відсоток спортсменів, які приймали участь на цих змаганнях вище) і також більше спортсменів здобули призові місця. Відносно унікальна ситуація склалася у борців важкої вагової групи, у зв'язку з участю у змаганнях певної кількості спортсменів з великим досвідом та значними досягненнями на попередніх змаганнях. Це висновки та результати в цілому підтверджується і іншими проведеними раніше дослідженнями [52, 53, 58].

3.2. Аналіз виступів борців в залежності від зайнятого місця

Наступним етапом аналізу є порівняння досягнень спортсменів на кожному етапі в залежності від зайнятого місця. Всі спортсмени були поділені на дві групи: спортсмени, які посіли перше місце та борці, які посіли друге та третє місце на чемпіонаті світу 2022. Такий порівняльний аналіз дозволить виявити сучасні особливості між спортсменами, які посіли найвищу сходинку та спортсменами, які програли всього одну сутичку. Аналіз проводився за аналогічними показниками, як і для вагових груп: досягнення спортсменів на попередніх міжнародних виступах серед кадетів та юніорів і окремо досягнення борців на попередніх чемпіонатах світу серед дорослих.

На Рис. 3.10. зображено відсоток від всіх борців-призерів чемпіонату світу 2022 року, які мали здобутки в попередній кар'єрі на змагання серед кадетів та юніорів: перемога, зайняте призове місце або участь в змаганнях.

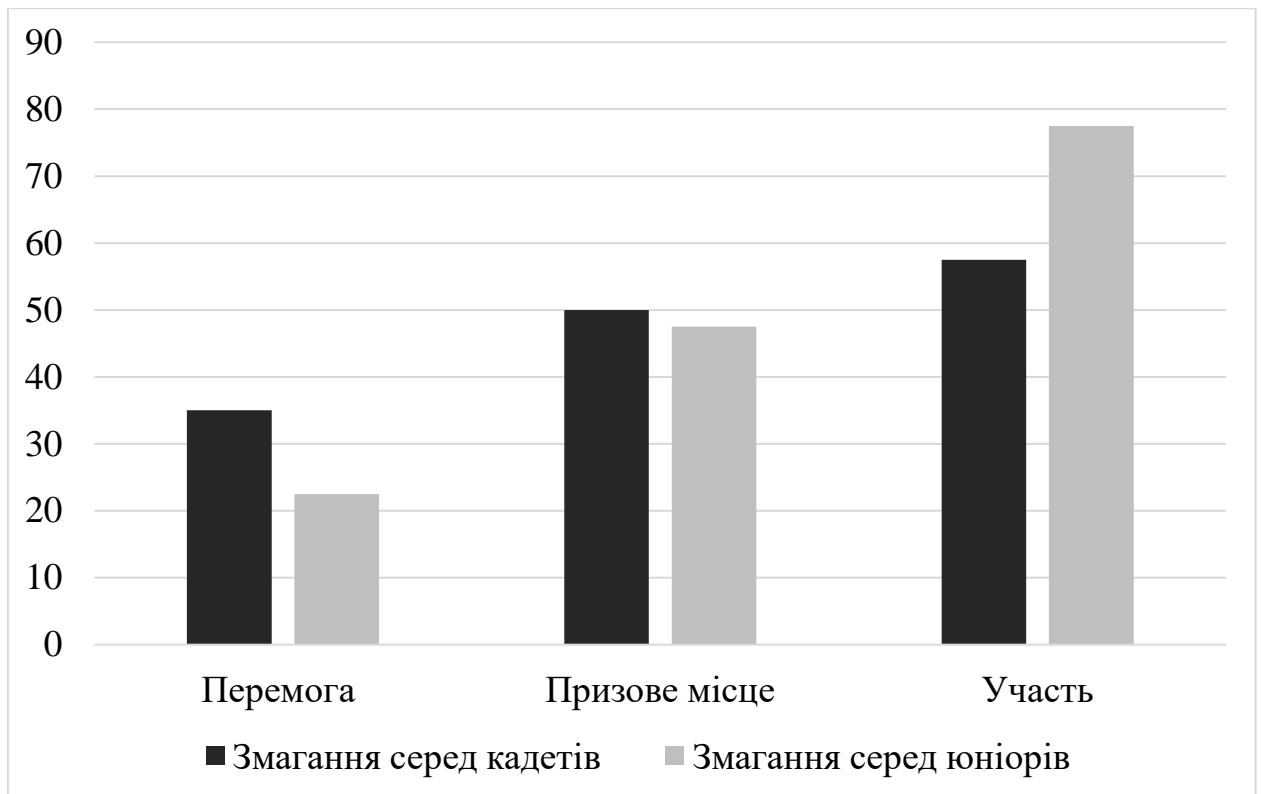

Рис. 3.10. Відсоток борців-призерів чемпіонату світу 2022 року, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь в змаганнях серед кадетів та юніорів

Із загальної картини виступів всіх борців-призерів на змаганнях серед кадетів та юніорів, можна зробити такий висновок. Показник участі на цих змаганнях більш інформативний на етапі юніорів: 77,5 % всіх спортсменів приймали участь на даних змаганнях, проти 57,5 % спортсменів, які приймали участь на змаганнях серед кадетів.

Значення завоювання призових місць серед майже однакові на змаганнях серед кадетів та юніорів – 50,0 % проти 47,5 % відповідно. Значна різниця виявлена між показниками відсотка борців, які були переможцями змагань: на змаганнях серед кадетів даний показник дорівнює 35,0 %, в той час як на змаганнях серед юніорів даний показник дорівнює тільки 22,5 %. Це досить суперечлива інформація, яка напевно пов'язана з певними досягненнями спортсменів.

У таблиці 3.1. представлено кількість спортсменів у відсотках, які мали здобутки у попередній кар'єрі в залежності від зайнятого місця на чемпіонаті світу 2022 року.

Таблиця 3.1

Відсоток спортсменів, які мали здобутки у попередній кар'єрі в залежності від зайнятого місця на чемпіонаті світу 2022 року

Зайняте місце на чемпіонаті світу 2022	Відсоток спортсменів					
	Змагання серед кадетів			Змагання серед юніорів		
	Перемога	Призове місце	Участь	Перемога	Призове місце	Участь
Перше місце	30,0	40,0	40,0	20,0	30,0	80,0
Друге та третє місце	36,7	53,3	63,3	23,3	53,3	76,7

Аналіз даних показує, що за всіма показниками на змаганнях серед кадетів переможці чемпіонату світу 2022 мають гірші показники. Майже однакові показники відсотків серед спортсменів, які посіли перше місце (30,0 %) та друге-третє місце (36,7 %) на чемпіонаті світу 2022. Але якщо порівнювати серед спортсменів, які приймали участь даний показник серед переможців значно вище 75,0 % проти 57,9 % серед борців, які посіли друге та третє місце.

Серед переможців чемпіонату світу 80,0 % спортсменів приймали участь на змаганнях серед юніорів, той час як серед борців, які посіли друге та третє місце цей показник дорівнює 76,7 %. В цілому можна зробити наступний висновок, досягнення на змаганнях серед кадетів та юніорів не дозволяють диференціювати переможців та призерів чемпіонату світу. Дані показники, досить важливими, але не надають додаткової інформації для побудови прогнозу такої точності.

На Рис. 3.11. представлено відсоток борців-призерів чемпіонату світу 2022 року, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь на попередніх чемпіонатах світу

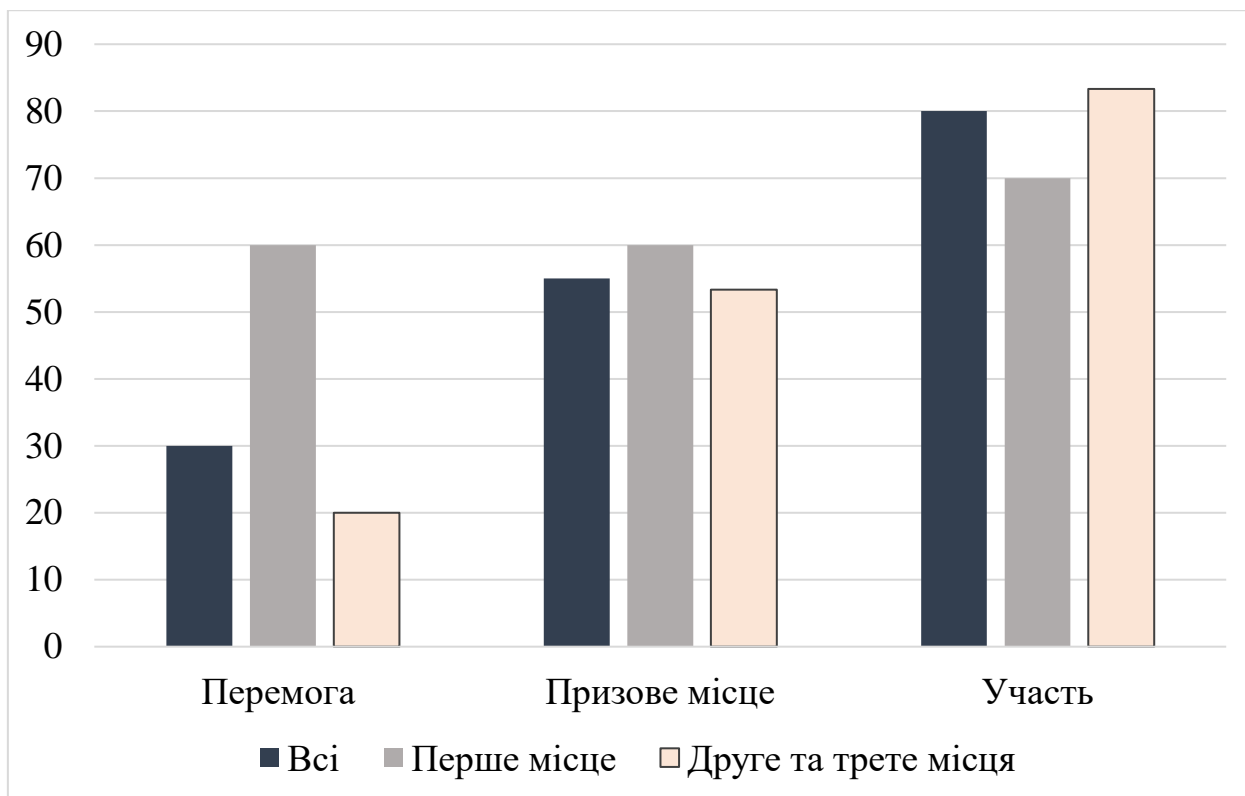

Рис. 3.11. Відсоток борців-призерів чемпіонату світу 2022 року, які перемогли, посіли призові місця або приймали участь на попередніх чемпіонатах світу

Серед всіх учасників чемпіонату світу 2022 року – 80,0 % мали попередній досвід участі на змаганнях такого рівня, якщо порівнювати переможців та призерів даний показник дорівнює 70,0 % та 83,3 % відповідно. Тобто приблизно 20,0 %, які посіли призові місця на чемпіонаті світу не мали попереднього досвіду участі і це був перший виступ на змаганнях такого рівня для них. Майже однаковий відсоток спортсменів (від 53,0 % до 60,0 %) були переможцями змагань до виступу на чемпіонаті світу 2022 року. Найбільша різниця виявлена між показника перемоги на попередніх чемпіонатах світу, так серед переможців 60,0 % вже були переможцями чемпіонату світу і підтвердили цей статус і якщо розглядати цей показник серед спортсменів які вже мали досвід участі, то він дорівнює – 85,7 %, що є досить високим та інформативним показником. Цей показник найбільш точно розділяє переможців та призерів змагань і може бути використаний для подальшого

прогнозування та моделювання досягнень спортсменів на змаганнях такого рівня.

Висновки до розділу 3

1. Серед призерів чемпіонату світу 2022 року легкої вагової групи достатня кількість (75,0 %) були учасниками змагань серед кадетів, в той час як 58,3 % зайняли призові місця, а половина (50,0 %) перемогли на цих змаганнях. Слід констатувати, що для легкої вагової групи досягнення в кадетському віці маю значний вплив для подальшої кар'єри і даний показник можна розглядати, як критерій перспективності спортсменів. Аналіз показав, що 83,3 % від всіх спортсменів легкої вагової групи приймали участь на змаганнях серед юніорів, тобто вони змогли в цьому віці вибороти право представляти свою країну на міжнародному рівні. Даний показник більше ніж на етапі кадетів, але в той же час, перемогу здобули тільки 16,7 % від всіх призерів чемпіонату світу 2022 року. Більшість спортсменів (66,7 %) легкої вагової групи мали попередній досвід участі на змагання такого класу. В той же час можна зробити висновок, що 33,3 % борців приймали участь перший раз і одразу посіли призове місце, тобто кожен третій призер не мав досвіду на попередніх чемпіонатах світу. Третя частина спортсменів (33,3 %) вже були призерами на змаганнях такого класу і стали знов. Менш 10,0 % (8,3 %) були переможцями таких змагань, а в 2022 році отримали знову нагороди. В цілому для легкої вагової групи можна зробити такий висновок, що показники участі відіграють велику роль для цих спортсменів на кожному етапі, він більше 60,0 % на кожному, а найбільше значення має для етапу юніорів.

2. Трохи більше половини (56,3 %) спортсменів приймали участь на змаганнях серед кадетів. Серед них, 88,8 % були призерами даних змагань, що складає 50,0 % серед призерів чемпіонату світу 2022 року. Але в той же час тільки 18,8 % від спортсменів-призерів чемпіонату світу були переможця на змаганнях такого рівня. В цілому можна визначити таку тенденцію, що даний

показник є важливим для спортсменів середньої вагової групи, але при тому що вони досягали успіху на цьому етапі, тобто були призерами на змаганнях серед кадетів. Більше 70,0 % борців середньої вагової групи були учасниками змагань серед юніорів, тобто посіли перші місця на національних змаганнях та вибороли право участі на змаганнях такого рівня. Це значний показник, який можна розглядати як певний критерій для визначення перспективних спортсменів у подальшій кар'єрі. Майже всі (93,8 %) спортсмени-прізери середньої вагової групи до виступу на чемпіонаті світу 2022 року мали досвід участі на чемпіонатах світу. Це є дуже інформативним показником, та може бути використаний для моделювання та прогнозування виступів в майбутньому. В той же час, якщо розглядати здобутки у вигляді медалей на чемпіонатах світу, то тільки 31,3 % та 62,5 % здобули перемогу та завоювали медалі на чемпіонатах світу до цього відповідно. Ці показники мають різницю майже в два рази, тому показник завоювання призового місця є більш інформативним в цьому сенсі.

3. Серед спортсменів важкої вагової групи склалася, відносно унікальна тенденція. Всі спортсмени серед призерів чемпіонату світу 2022, які приймали участь у змаганнях серед кадетів були переможцями цих змагань, тобто 100,0%. Але в той же час тільки 41,7 % від всіх спортсменів мали досвід участі на змаганнях такого рівня. Слід зазначити, що 66,7 % спортсменів досягли успіху на міжнародних змаганнях серед юніорів, тобто 88,9 % від загальної кількості всіх, хто приймав участь. І досить вагомий показник у 50,0 % – кількість у відсотках спортсменів, які посіли перше місце. Три чверті спортсменів (75,0 %) мали попередній досвід участі на чемпіонатах світу серед дорослих. Загалом 66,7 % борців важкої вагової групи, вже були призерами змагань такого високо рівня і зараз підтвердили свій високій рівень, і слід зазначити, що половина з них була вже переможцями попередніх змагань.

Порівнюючи досягнення борців різних вагових груп, можна зробити наступні висновки. Борці легкої вагової групи мають кращі показники участі на змаганнях серед кадетів та юніорів. Також більше відсоток спортсменів

досяг успіху або перемогах на змаганнях такого рівня. В той час як борці середньої та важкої вагової групи більше мають досвіду на змагання серед дорослих (відсоток спортсменів, які приймали участь на цих змаганнях вище) і також більше спортсменів здобули призові місця. Відносно унікальна ситуація склалася у борців важкої вагової групи, у зв'язку з участю у змаганнях певної кількості спортсменів з великим досвідом та значними досягненнями на попередніх змаганнях.

4. Серед переможців чемпіонату світу 80,0 % спортсменів приймали участь на змаганнях серед юніорів, той час як серед борців, які посіли друге та третє місце цей показник дорівнює 76,7 %. Досягнення на змаганнях серед кадетів та юніорів не дозволяють диференціювати переможців та призерів чемпіонату світу. Дані показники, досить важливими, але не надають додаткової інформації для побудови прогнозу такої точності.

Серед всіх учасників чемпіонату світу 2022 року – 80,0 % мали попередній досвід участі на змаганнях такого рівня, якщо порівнювати переможців та призерів даний показник дорівнює 70,0 % та 83,3 % відповідно. Найбільша різниця виявлена між показника перемоги на попередніх чемпіонатах світу, так серед переможців 60,0 % вже були переможцями чемпіонату світу і підтвердили цей статус і якщо розглядати цей показник серед спортсменів які вже мали досвід участі, то він дорівнює – 85,7 %, що є досить високим та інформативним показником. Цей показник найбільш точно розділяє переможців та призерів змагань і може бути використаний для подальшого прогнозування та моделювання досягнень спортсменів на змаганнях такого рівня.

ВИСНОВКИ

1. Змагання є головним аспектом спорту, що визначають систему організації, управління та підготовки спортсменів. Сучасний олімпійський рух, в основі якого закладені гуманістичні ідеї та ідеали, поступово, але цілком виразно перетворився на потужний комплекс явищ світового рівня у взаємозв'язку з політичними та економічними сторонами суспільного життя. Концепція багаторічної підготовки борців може бути представлена, в якій мають бути етапи багаторічного становлення борця, педагогічні завдання, що стоять перед тренером, а також коло умінь, знань та навичок, обов'язкових для успішної практичної роботи. Крім того, слід вказати кінцевий (щодо спортсмена) результат кожного етапу та позначити його тимчасову довжину.

Змагальна діяльність у спортивних єдиноборствах є складною взаємозалежною і взаємозалежною системою взаємодій, спрямованих на досягнення високого спортивного результату в умовах конкуренції, жорсткого суперництва, високомотивованого зіткнення. Відмінною особливістю змагальної діяльності борців вищої кваліфікації є усвідомлення «особистісного сенсу» досягнення найвищого спортивного результату. Сучасний рівень зростання спортивних досягнень на світовій арені у боротьбі висуває підвищені вимоги до якісної підготовки юних та кваліфікованих спортсменів. Спортивна боротьба є специфічним видом спортивних єдиноборств, який висуває особливі вимоги до рухових здібностей спортсмена, техніко-тактичної та психологічної підготовки. Аналіз та узагальнення науково-методичної літератури показав, що високий ступінь сформованості рухових здібностей дозволяє спортсменам успішно виконувати складні техніко-тактичні рухові дії, що визначають успіх змагальної діяльності з урахуванням різних дисциплін спортивної боротьби.

2. Серед призерів чемпіонату світу 2022 року легкої вагової групи достатня кількість (75,0 %) були учасниками змагань серед кадетів, в той час як 58,3 % зайняли призові місця, а половина (50,0 %) перемогли на цих

змаганнях. Слід констатувати, що для легкої вагової групи досягнення в кадетському віці маю значний вплив для подальшої кар'єри і даний показник можна розглядати, як критерій перспективності спортсменів. Аналіз показав, що 83,3 % від всіх спортсменів легкої вагової групи приймали участь на змаганнях серед юніорів, тобто вони змогли в цьому віці вибороти право представляти свою країну на міжнародному рівні. Даний показник більше ніж на етапі кадетів, але в той же час, перемогу здобули тільки 16,7 % від всіх призерів чемпіонату світу 2022 року. В цілому для легкої вагової групи можна зробити такий висновок, що показники участі відіграють велику роль для цих спортсменів на кожному етапі, він більше 60,0 % на кожному, а найбільше значення має для етапу юніорів.

Трохи більше половини (56,3 %) спортсменів середньої вагової групи приймали участь на змаганнях серед кадетів. Серед них, 88,8 % були призерами даних змагань, що складає 50,0 % серед призерів чемпіонату світу 2022 року. Але в той же час тільки 18,8 % від спортсменів-призерів чемпіонату світу були переможця на змаганнях такого рівня. В цілому можна визначити таку тенденцію, що даний показник є важливим для спортсменів середньої вагової групи, але при тому що вони досягали успіху на цьому етапі, тобто були призерами на змаганнях серед кадетів. Більше 70,0 % борців середньої вагової групи були учасниками змагань серед юніорів. Це значний показник, який можна розглядати як певний критерій для визначення перспективних спортсменів у подальшій кар'єрі. Майже всі (93,8 %) спортсмени-призери середньої вагової групи до виступу на чемпіонаті світу 2022 року мали досвід участі на чемпіонатах світу. В той же час, якщо розглядати здобутки у вигляді медалей на чемпіонатах світу, то тільки 31,3 % та 62,5 % здобули перемогу та завоювали медалі на чемпіонатах світу до цього відповідно. Ці показники мають різницю майже в два рази, тому показник завоювання призового місця є більш інформативним в цьому сенсі.

Серед спортсменів важкої вагової групи склалася, відносно унікальна тенденція. Всі спортсмени серед призерів чемпіонату світу 2022, які приймали

участь у змаганнях серед кадетів були переможцями цих змагань, тобто 100,0%. Але в той же час тільки 41,7 % від всіх спортсменів мали досвід участі на змаганнях такого рівня. Слід зазначити, що 66,7 % спортсменів досягли успіху на міжнародних змаганнях серед юніорів, тобто 88,9 % від загальної кількості всіх, хто приймав участь. І досить вагомий показник у 50,0 % – кількість у відсотках спортсменів, які посіли перше місце. Три чверті спортсменів (75,0 %) мали попередній досвід участі на чемпіонатах світу серед дорослих. Загалом 66,7 % борців важкої вагової групи, вже були призерами змагань такого високого рівня і зараз підтвердили свій високий рівень, і слід зазначити, що половина з них була вже переможцями попередніх змагань.

Порівнюючи досягнення борців різних вагових груп, можна зробити наступні висновки. Борці легкої вагової групи мають кращі показники участі на змаганнях серед кадетів та юніорів. Також більше відсоток спортсменів досяг успіху або перемогах на змаганнях такого рівня. В той час як борці середньої та важкої вагової групи більше мають досвіду на змаганнях серед дорослих (відсоток спортсменів, які приймали участь на цих змаганнях вище) і також більше спортсменів здобули призові місця. Відносно унікальна ситуація склалася у борців важкої вагової групи, у зв'язку з участю у змаганнях певної кількості спортсменів з великим досвідом та значними досягненнями на попередніх змаганнях.

3. Серед переможців чемпіонату світу 80,0 % спортсменів приймали участь на змаганнях серед юніорів, той час як серед борців, які посіли друге та третє місце цей показник дорівнює 76,7 %. Досягнення на змаганнях серед кадетів та юніорів не дозволяють диференціювати переможців та призерів чемпіонату світу. Дані показники, досить важливими, але не надають додаткової інформації для побудови прогнозу такої точності.

Серед всіх учасників чемпіонату світу 2022 року – 80,0 % мали попередній досвід участі на змаганнях такого рівня, якщо порівнювати переможців та призерів даний показник дорівнює 70,0 % та 83,3 % відповідно. Найбільша різниця виявлена між показника перемоги на попередніх

чемпіонатах світу, так серед переможців 60,0 % вже були переможцями чемпіонату світу і підтвердили цей статус і якщо розглядати цей показник серед спортсменів які вже мали досвід участі, то він дорівнює – 85,7 %, що є досить високим та інформативним показником. Цей показник найбільш точно розділяє переможців та призерів змагань і може бути використаний для подальшого прогнозування та моделювання досягнень спортсменів на змаганнях такого рівня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллаев АК. Педагогические основы спортивного отбора борцов. Педагогіка, психологія та медико–біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2011;(8):3-5.
2. Абдуллев А., Ребар І. Особливості відбору спортсменів з вільної боротьби. Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи. Збірник матеріалів І-ї Міжнар. наук.-практ. конф. 2016:269-71.
3. Арзютов ГН. Многолетняя подготовка спортсменов. Киев: НПУ им. Драгоманова; 1999. 408 с.
4. Бойко ВФ., Данько ГВ. Физическая подготовка борцов: учебное пособие. Киев: Олимпийская литература; 2004. 223 с.
5. Бойко ВФ., Малинский ИИ., Андрейцев ВА., Яременко ВВ. Соревновательная деятельность высоко-квалифицированных борцов вольного стиля на современном этапе. Физическое воспитание студентов. 2014;(4):13-19.
6. Височіна НЛ. Психологічне забезпечення у системі підготовки спортсменів в олімпійському спорті [автореферат]. Київ: НУФВСУ; 2018. 46 с.
7. Волков ВЛ. Вольная борьба: комплексная оценка базовой подготовленности. Состояние здоровья, физическая подготовленность, функциональные возможности, психофизиологическое состояние. Киев: Нора–прин; 2000. 64 с.
8. Воронова ВІ. Психологія спорту: навчальний посібник. Київ: Олімпійська література; 2007. 298 с.
9. Демінській ОЦ. Оптимізація навчально–тренувального процесу. Херсон: Айлант; 2002. 296 с.
10. Задорожна ОР. Тактика участі провідних спортсменок світу у системі змагань з жіночої боротьби упродовж олімпійського циклу 2013-2016 рр. Єдиноборства. 2021;(2):47-61.

11. Коробейников ГВ., Радченко ЮА. Сучасна змагальна діяльність у греко-римській боротьбі (на основі виступу збірної команди України на чемпіонаті Європи 2008). Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2009;(2):56-58.
12. Коробейников Г., Воронцов А., Костюченко В., Григоренко О. Аналіз змагальної діяльності збірної команди України з греко-римської боротьби на чемпіонатах Європи 2019–2020 років. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2020;(4):27-33.
13. Костюкевич ВМ, Шинкарук ОА, Воронова ВІ, Борисова ОВ. Основи науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти за спеціальністю Фізична культура і спорт. Київ: Олімпійська літ.; 2019. 528 с.
14. Костюкевич ВМ. Моделирование в системе подготовки спортсменов высокой квалификации. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. 2014;(18/2); 92-102.
15. Костюкевич ВМ. Теорія і методика тренування спортсменів високої кваліфікації. Вінниця: ВДПУ; 2007. 274 с.
16. Лапутін АМ., Гамалій ВВ., Архипов ОА та ін. Біомеханіка спорту: навчальний посібник. Київ: Олімпійська література; 2001. 319 с.
17. Латишев М, Шандригось В, Тропин Ю, Квасниця О, Головач І. Женская борьба: анализ результатов выступления сборной команды Украины. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. 2020; 9 (28): 237–243.
18. Латишев М., Квасниця О., Спесивих О., Квасниця І. Прогнозування: методи, критерії та спортивний результат. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019;(1): 39-47.
19. Латишев МВ, Лахтадир ОВ, Чорній ІВ, Цісар ВВ, Катихін ВМ. Важливість досягнень серед кадетів та юніорів у греко-римській боротьбі. Єдиноборства. 2022; 2(24): 48–61, DOI:10.15391/ed.2022-2.05
20. Латишев МВ, Мозолюк ОВ, Корольов БА, Ляшенко ОР. Аналіз виступів спортсменів на міжнародних кадетських та юніорських змаганнях з

греко-римської боротьби. Єдиноборства. 2021; 3(21): 13–23.
DOI:10.15391/ed.2021-3.02

21. Латишев МВ, Полянничко ЕН, Юшина ЕВ, Еретик АА, Барабаш ОВ. Анализ результатов выступления сборной команды Украины по вольной борьбе в преддверии Олимпийских игр 2020. Єдиноборства. 2020; 2(16): 31-42. DOI:10.15391/ed.2020-2.04

22. Латишев МВ, Тропин ЮН. Анализ спортивных карьер олимпийских чемпионов в греко-римской борьбе. Єдиноборства. 2020; 1(15): 22-34. DOI:10.15391/ed.2020-1.03

23. Ложечка МВ. Визначення показників рівня розвитку сили і швидкісно-силових якостей борців греко-римського стилю високої кваліфікації. Физическое воспитание студентов. 2012;(2):57-59.

24. Міжнародні правила боротьби: греко–римської, вільної, жіночої та пляжної: методическая разработка. Київ: МАУП; 2005. 88 с.

25. Мосенз ВА., Хорьяков ВА., Приходько ВМ., Приходько ЕА., Романенко ВА. Структура личности и темпераментальных свойств у дзюдоистов 14–16 лет. Педагогіка, психологія та медико–біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2010;(2):93-95.

26. Палатний АЛ. Результати виступів українських спортсменів з вільної та жіночої боротьби на престижних міжнародних змаганнях упродовж 1992-2008 років. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2019:104-109. doi: 10.15330/fcult.31.104-109.

27. Платонов В. М. Сучасна система спортивного тренування. Перша друкарня. 2020.

28. Платонов ВН. Специальные принципы в системе подготовки спортсменов. Наука в олимпийском спорте. 2014;(2):8-19.

29. Приходько В., Томенко О., Матросов С., Чернігівська С. Стратегічні проблеми державного управління розвитком сфери спорту в Україні. Спортивна наука та здоров'я людини. 2021;1(5):73-83.
DOI:10.28925/2664-2069.2021.16

30. Радченко ЮА. Контроль технічної підготовленості борців греко-римського стилю з урахуванням психофізіологічних особливостей [автореферат]. Київ: НУФВСУ; 2011. 22 с.
31. Сергієнко Л. П. Спортивна метрологія: теорія і практичні аспекти: Підручник. К. : КТН, 2010. 776 с.
32. Сушко Р., Дорошенко Е. Глобалізація в сучасному світі та її вплив на спорт вищих досягнень. Спортивний вісник Придніпров'я. 2016;(2):140-146.
33. Тропин ЮН., Латышев НВ., Бойченко НВ., Кожанова ОС., Мозолюк АВ. Анализ выступлений сборной команды Украины по греко-римской борьбе. Український журнал медицини, біології та спорту. 2020;(5/3): 492-97. <https://doi.org/10.26693/jmbs05.03.492>
34. Тропин ЮН., Луданов КВ., Галашко МН. Показатели соревновательной деятельности высококвалифицированных борцов различных весовых категорий. Єдиноборства. 2020;(2/16):61-73.
35. Шандригось В, Латишев М, Первачук Р, Яременко В. Аналіз результатів виступів збірної команди України з жіночої боротьби. Єдиноборства, 2020; 4(18): 90-104. DOI:10.15391/ed.2020-4.09
36. Шандригось В, Латишев М, Розторгуй М, Первачук Р. Динаміка кількості вагових категорій в жіночій боротьбі. Єдиноборства, 2021; 1(19): 79–89. DOI:10.15391/ed.2021-1.08
37. Шандригось ВІ, Блажейко АІ, Латишев МВ. Стан і перспективи розвитку вільної боротьби в Україні. Єдиноборства. 2022; 2(24): 96–116, DOI:10.15391/ed.2022-2.09
38. Шандригось ВІ. Системно-історичний аналіз досягнень країн-учасниць в змаганнях з вільної боротьби на Олімпійських Іграх (1904-2016 рр.). Єдиноборства. 2018;(1/7):89-97.
39. Шинкарук О. Пошук та розвиток спортивного таланту: ретроспективний та сучасний аналіз. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2020;(2):47-58.

40. Шинкарук О.А. Відбір і орієнтація спортсменів у системі багаторічної підготовки: колективна монографія. Вінниця: ТОВ «Планер»; 2018. С. 156-189.
41. Шинкарук ОА. Теорія і методика підготовки спортсменів: управління, контроль, відбір, моделювання та прогнозування в олімпійському спорті. Київ : НВП Поліграфсервіс; 2013. 136 с.
42. Ягелло В. Теоретико-методические основы системы многолетней физической подготовки юных дзюдоистов [диссертация]. Київ: НУФВСУ; 2003. 456 с.
43. Beam W., Adams G. Exercise Physiology Laboratory Manual. New York: McGraw–Hill. 2010; 320 p.
44. Bompa TO. Periodization training: Theory and methodology (5th ed.). Human Kinetics. 2009; 342 p.
45. Cahyono EN. Analysis of physical components in wrestling freestyle. Gladi: Jurnal Ilmu Keolahragaan. 2021 Dec 30;12(05):326-38.
46. Choi K, Kim B, Choi J. Evaluating Olympic Pictograms Using Fuzzy TOPSIS-Focus on Judo, Taekwondo, Boxing, and Wrestling. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2022 Mar 25;19(7):3934.
47. Cieśliński I, Gierczuk D, Sadowski J. Identification of success factors in elite wrestlers-An exploratory study. Plos one. 2021 Mar 4;16(3).
48. Coaching Youth Wrestling / [editors Emma Sandberg, Natha T. Bell]. Illinois : Human Kinetics. 2007; 208 p.
49. Gulbin J, Weissensteiner J, Oldenzel K, Gagné F. Patterns of performance development in elite athletes. European Journal of Sport Science. 2013;13(6):605-614.
50. Johnston K, Wattie N, Schorer J, Baker J. Talent Identification in Sport: A Systematic Review. Sports Medicine, 2018; 48 (1): 97-109. <https://doi.org/10.1007/s40279-017-0803-2>

51. Kraemer W. Exercise Physiology : Integrating Theory and Application / William Kraemer, Steven Fleck, Michael Deshenes. Baltimore : Lippincott Williams & Wilkins. 2011; 512 p.
52. Latyshev M, Latyshev S, Korobeynikov G, Kvasnytsya O, Shandrygos V, Dutchak Y. The analysis of the results of the Olympic free-style wrestling champions. *Journal of Human Sport and Exercise*. 2020; 15(2): 400-410. DOI: 10.14198/jhse.2020.152.14
53. Latyshev M, Shandrygos V, Tropin Y, Polianychko O, Deineko A, Lakhtadyr O, Mozoliuk O. Age distribution of wrestlers participating in the world championships. *Acta Kinesiologica*, 2021; 15(1): 138-143. DOI. 10.51371/issn.1840-2976.2021.15.1.17
54. Latyshev M, Tropin Y, Podrigalo L, Boychenko N. Analysis of the Relative Age Effect in Elite Wrestlers. *IDO MOVEMENT FOR CULTURE. Journal of Martial Arts Anthropology*. 2022; 3(22): 28–32 DOI: 10.14589/ido.22.3.5
55. Li P, De Bosscher V, Pion J, Weissensteiner JR, Vertonghen J. Is international junior success a reliable predictor for international senior success in elite combat sports? *European journal of sport science*, 2018;18(4): 550–559.
56. McArdle W, Katch F, Katch V. *Essentials of Exercise Physiology* Baltimore : Lippincott Williams & Wilkins. 2010; 790 p.
57. Rezapour F, Moharramzadeh M. Proposed model of Iranian freestyle wrestling management for the 2024 Paris Olympics. *Strategic Studies on Youth ans Sports*. 2022 May 15.
58. Sciranka J, Augustovicova D, Stefanovsky M. Time-motion analysis in freestyle wrestling: Weight category as a factor in different time-motion structures. *Idō Movement for Culture*. 2022;22(1).
59. Tai H, Tai D. Application of Functional Training Methods in Wrestling Training. *Frontiers in Sport Research*. 2021 Dec 10;3(5).
60. United World Wrestling. Access Mode: – [Электронный ресурс]. – Режим доступа <https://unitedworldwrestling.org/> (дата звернення: 02.10.2022).

61. Utter A, Kraemer W, Fry A, Martyn R. Rubin Physiological and performance responses to tournament wrestling. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 2001;33(8):1367–1378.

62. Wilmore J, Costill D, Kenney L. *Physiology of Sport and Exercise*. Illinois: Human Kinetics. 2007; 592 p.